ХАРКІВСЬКИЙ ХУДОЖНІЙ МУЗЕЙ

ХУДОЖНІ МУЗЕЇ УКРАЇНИ

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ МУЗЕИ УКРАИНЫ

ART MUSEUMS OF THE UKRAINE

ХАРЬКОВСКИЙ ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ МУЗЕЙ

KHARKOV MUSEUM OF ART

ХАРКІВСЬКИЙ ХУДОЖНІЙ МУЗЕЙ

АЛЬБОМ

КИЇВ
· МИСТЕЦТВО ·
1983

85.101я6
Х21

В альбоме представлено более 120 репродукций лучших произведений отечественного и зарубежного искусства, которые экспонируются в музее. Среди них выделяются работы Ф. С. Рокотова, Д. Г. Левицкого, В. Л. Боровиковского, О. А. Кипренского, Т. Г. Шевченко, И. К. Айвазовского, И. Е. Репина, Н. К. Пимоненко, А. А. Мурашко, Ф. Г. Кричевского, А. А. Хмельницкого, А. М. Константинопольского, Т. Н. Яблонской, Яна ван Скореля, Сальватора Розы.

Вступительная статья знакомит с историей создания коллекции, характеризует наиболее значительные произведения.

АВТОР-УПОРЯДНИК М. П. РАБОТЯГОВ

Х $\frac{4903000000-257}{М207(04)-83}$ 88—83

Харківський художній музей — один з найстаріших у нашій країні. Ось уже близько 180 років він є справжньою скарбницею духовних багатств і дійовим культурно-науковим центром республіки.

Початок колекції музею було покладено 1804 року засновником Харківського університету відомим ученим і громадським діячем В. Н. Каразіним. Він придбав у Петербурзі у вченого-педагога і колекціонера Фрідріха Аделунга для Кабінету образотворчих мистецтв Харківського університету 2477 графічних творів майстрів різних країн, які й започаткували формування колекції музею. 1836 року Кабінет образотворчих мистецтв відкрив свою експозицію для любителів мистецтва і став офіційно називатися Університетським музеєм. Його колекція постійно поповнювалася за рахунок нових придбань та подарунків колишніх вихованців університету. Серед них — видавець одного з перших українських літературно-художніх альманахів «Молодик» І. Є. Бецький, який у 1850-х роках передав музею 543 живописних і 360 графічних творів італійських майстрів XVI—XVII сторіч, головним чином флорентійської і болонської шкіл, придбаних ним в Італії. 1873 року в музей надійшло 50 полотен живопису і 3421 творів графіки, які заповідав йому відомий дослідник гравюри і колекціонер А. М. Алфьоров. Серед них були твори першокласних майстрів — А. Дюрера, Е. Делакруа, А. і О. Ахенбахів, К. П. Брюллова, І. К. Айвазовського та багатьох інших. В Університетському музеї влаштовувалися художні виставки, у тому числі виставки творів художників-передвижників, з яких для музею були придбані «Порубка» І. М. Прянишникова, «Темний ліс» І. І. Шишкіна, «Жнива» М. К. Клодта.

Зростання Харкова у другій половині XIX сторіччя як економічного і культурного центру, становлення місцевої художньої школи були передумовами для створення, нарівні з Університетським музеєм, першого на Україні Міського художнього музею. Завдяки ініціативі і клопотанню письменника Г. П. Данилевського, мовознавця О. О. Потебні, художників А. І. Данилевського, Д. І. Безперчого, М. Д. Раєвської-Іванової, С. І. Васильківського, П. О. Левченка, архітектора О. М. Бекетова та інших діячів культури 14 грудня 1886 року музей був урочисто відкритий. Основу його експозиції складала частина творів, передана з університетської колекції, а також багато приватних пожертвувань. Значний подарунок зробила Петербурзька Академія мистецтв, яка на відкриття музею прислала 22 скульптури і 36 картин. Серед живописних творів були полотна В. Д. Орловського, К. Я. Крижицького, Ю. І. Феддерса, К. О. Трутовського, М. К. Клодта, О. Д. Ківшенка, О. О. Киселева.

У 1880—1890-х роках для музею були придбані твори І. І. Шишкіна, О. П. Боголюбова, Л. В. Позена, М. Н. Дубовського, Г. Г. Мясоєдова. На початку 1900-х років надійшло 1348 робіт художника С. І. Васильківського, який багато зробив для розвитку художньої культури на Харківщині.

Після Великої Жовтневої соціалістичної революції в Міський художній музей влилося велике зібрання стародавнього живопису з волинського єпархіального музею, багато приватних колекцій. Таким чином музей поповнився творами Т. Г. Шевченка, М. М. Ге, В. Є. Маковського, С. І. Васильківського, М. К. Пимоненка, П. А. Малявіна, В. Е. Борисова-Мусатова, С. Ю. Жуковського і К. О. Коровіна.

У 1919 році, внаслідок реорганізації згаданих музейних колекцій, було утворено Музей українського мистецтва і Центральний художньо-історичний музей ім. Г. С. Сковороди. 1931 року рішенням уряду УРСР колекції творів образотворчого мистецтва цих музеїв були зосереджені в Українській картинній галереї, фонди якої налічували понад 75 тисяч експонатів. У 1930-х роках до галереї надійшла велика кількість робіт російських і українських майстрів. Серед них були полотна нашого знаменитого земляка І. Ю. Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султанові» і «Козак у степу».

На початку Великої Вітчизняної війни вдалося евакуювати лише невелику частину колекції — близько трьох тисяч творів живопису й графіки.

Фашистські варвари в період тимчасової окупації Харкова спалили приміщення музею, пограбували і вивезли понад 54 тисячі експонатів, серед яких були твори російських, українських і зарубіжних майстрів.

Після визволення Харкова 1943 року була проведена велика робота по створенню умов для зберігання картин, які повернули з евакуації, а також для показу їх широкому глядачеві. 1944 року музей відновив

свою діяльність. Він розмістився в уцілілому будинку по вулиці Раднаркомівській, що був зведений на початку XX сторіччя за проектом академіка О. М. Бекетова. У 1922—1928 роках в ньому працювала Рада Народних Комісарів УРСР.

Нині Харківський музей має у своєму зібранні понад 20 тисяч експонатів. В основному він поповнюється за рахунок державних закупок у художників та колекціонерів.

Експозиція музею складається з відділів вітчизняного дореволюційного, радянського, зарубіжного та декоративно-прикладного мистецтва. Вона відкривається творами російського й українського іконопису.

Музей володіє досить рідкісною іконою «Благовіщення», на якій стоїть дата і підпис художника — Федуско із Самбора (1579). Вона відзначається гармонійністю барв; коричневі тони вбрання архангела, світло-сірий і рожевий кольори будівель, золотистий одяг Марії створюють ніжну колірну гаму.

Ікона «Трійця» (із церкви містечка Баришівка на Полтавщині) відноситься до XVII сторіччя. Зберігаючи в основному канонізовану схему (в центрі ікони фронтально зображені постаті трьох ангелів, які сидять за столом), художник вводить багато конкретних побутових деталей. Посуд на столі, скатертина, оздоблена яскравим українським орнаментом, зображення дуба з жолудями та квіток гвоздики, будинку з характерними для української архітектури деталями — все свідчить про прагнення живописця відобразити розмаїття навколишнього світу. Безпосередністю і живістю позначені образи Авраама та Сарри, трактовані художником у жанровому плані. Типовий для української школи золотий фон покритий різним орнаментом, чудово пов'язаний з гармонійним і насиченим колоритом.

Цілу епоху в українському мистецтві становлять портрети XVII—XVIII сторіч У них ще зберігається багато що від іконопису: фронтальність зображення, спрощеність форм. Але одночасно в багатьох із них усе більше проявлялися реалістичні тенденції. Цікавий і глибоко самобутній «Портрет київського міщанина Петра Балабухи» роботи українського майстра XVIII сторіччя в якому художнику вдалося створити характерний образ літнього чоловіка, наділивши його конкретними життєвими рисами.

З діяльністю Петербурзької Академії мистецтв, що протягом багатьох десятиріч була прекрасною школою професійної майстерності, тісно пов'язана творча і педагогічна діяльність А. П. Лосенка (1737—1773). В музеї представлено його значне полотно «Авель» (1768), що було створене в Римі,— взірець стилю класицизму з його вимогами суворого підпорядкування художніх прийомів чітко розробленій схемі. У ньому проявилася висока майстерність Лосенка: бездоганний рисунок, чудове знання анатомії, законів перспективи.

У другій половині XVIII сторіччя поширюються ідеї просвітительства з його визнанням цінності людської особистості, що знайшло яскраве вираження у розквіті мистецтва портрета. Серед художників-портретистів цього часу одним з найвизначніших був Ф. С. Рокотов (1735(?)—1808). Ним створена ціла галерея інтимних жіночих портретів, сповнених ліризму, трепетної духовності. На «Жіночому портреті», написаному в м'якій гамі сірих і блакитних тонів, зображена молода жінка з тонкими рисами обличчя, позначеного тією особливою тендітністю й чарівністю, які складають характерну особливість жіночих портретів Рокотова.

«Портрет І. А. Васильєвої» (1780) належить до найбільш глибоких і проникливих творінь другого видатного майстра портретного живопису цього періоду — Д. Г. Левицького (1735—1822). У ньому з великою повнотою проявилась реалістична суть творчості художника. З глибокою людяністю розкрито духовний світ літньої жінки, заглибленої у спогади. Відбиток суму на обличчі поєднується з виразом владності, міцно стиснуті губи свідчать про непохитний характер. З великою майстерністю передано жовтуватий атлас, темно-лілові стрічки, приглушені тони яких тонко гармонують з кольором побляклого обличчя і тьмяніючих очей портретованої.

До славної плеяди російських портретистів другої половини XVIII сторіччя належить також В. Л. Боровиковський (1757—1825). Народився художник на Україні, в Миргороді, у художньо обдарованій сім'ї. Після переїзду 1788 року до Петербурга він деякий час працював під керівництвом Д. Г. Левицького. «Портрет графині Н. О. Буксгевден» (1790-і роки) належить до його кращих творів. Настрій мрійливості

вродливої жінки поєднується із сповненою гідності позою, гордовитою поставою. Колорит портрета мажорний, у ньому переважають червоні, коричневі й оливково-зелені тони.

Початок XIX сторіччя був ознаменований героїчною боротьбою російського народу з іноземними загарбниками. Вітчизняна війна 1812 року загострила національні почуття російського народу, показала, які гігантські сили приховує в собі Росія. Революційні ідеї Радищева знайшли продовження в русі декабристів. Зростаюча класова боротьба визначила характер розвитку всіх галузей російської національної культури XIX сторіччя.

Перша половина XIX сторіччя представлена в музеї рядом цікавих творів. Війні 1812 року присвячені медальйони Ф. П. Толстого (1783—1873). Виконані в стилі класицизму, вони прославляють героїзм російського народу.

Одним з яскравих представників російського романтизму був О. Й. Орловський (1777—1823). Його акварель «Вершник» зображує воїна в костюмі XVII сторіччя. Постать подана на фоні батальної сцени і грізного захмареного неба, що створює відчуття драматизму й динаміки. До кола художників-романтиків належить також С. Ф. Щедрін (1791—1830), невелика робота якого «Ніч у Неаполі» (1828) дає уявлення про живописну майстерність художника.

До числа пізніх портретів пензля О. А. Кіпренського (1782—1836) — видатного російського портретиста першої половини XIX сторіччя — відноситься «Портрет графа Г. Г. Кушелєва-Безбородька» (1825), в якому художник намагається подолати парадність, офіційність і надати образу жанрового, інтимного характеру.

Велике значення для розвитку реалістичного портретного живопису першої половини XIX сторіччя мала творчість В. А. Тропініна (1776—1857), більша частина життя якого минула в жорстоких умовах кріпосного права. Він був кріпаком графа Моркова і жив у селі Кукавка на Україні. Морков зажадав мати у своєму маєтку власного художника, тому послав його вчитися до Петербурзької Академії мистецтв. Пізніше, коли проявився талант Тропініна, він відкликав його назад, «аби не втратити кріпака». Перебуваючи на Україні, художник допитливо придивлявся до життя, побуту, звичаїв простих людей, вивчав їхні характери. Нарешті 1823 року граф Морков дав Тропініну вільну. Художник оселився у Москві, де написав багато портретів.

Різні періоди творчої біографії Тропініна характеризують шість портретів, що зберігаються в музеї і відносяться до різних періодів творчості художника. З-поміж них особливо виділяється «Жіночий портрет», якому притаманні гостра індивідуальна характеристика, смілива, широка манера письма, що не часто зустрічається у творчості Тропініна.

В музеї експонується ряд робіт основоположника критичного реалізму в українському мистецтві Тараса Григоровича Шевченка (1814—1861). Серед них сепія «Байгуші» (1853), в якій художник викриває царське самодержавство, що прирекло народи Росії на злидні й безправ'я. В акварелі «Чекан-Арал» (1848—1849) майстерно передано своєрідність природи Приаралля, її обпалені сонцем степи, бідну рослинність. Глибиною розкриття характеру і майстерністю виконання відзначається «Автопортрет» (офорт, 1860). «Портрет Горленко» (1845—1847) — це взірець високої живописної майстерності Т. Г. Шевченка, що її він набув у роки навчання в Петербурзькій Академії мистецтв під керівництвом К. П. Брюллова.

Художня діяльність прославленого мариніста І. К. Айвазовського (1817—1900) була тривалою і плідною. Більшість його полотен, що зберігаються в музеї, відносяться до середини 1850-х років і написані ним у період перебування в Харкові. Світлим сонячним колоритом відзначається картина «Після бурі» (1854). До ліричних пейзажів відноситься «Місячна ніч» (1854), що тонко відтворює поетичну красу південної ночі. Стриманіший за своїм колоритом «Краєвид Амстердама» (1854), де зображене море в похмурий дощовий день.

Розквіт вітчизняного реалістичного мистецтва другої половини XIX сторіччя був обумовлений могутнім народно-демократичним піднесенням. Положення естетичного вчення М. Г. Чернишевського про те, що мистецтво — це правдиве, художнє відображення дійсності, що воно може і повинно пояснювати явища життя і виносити їм присуд, стали програмними в творчості передових художників. Відбувається процес їх

консолідації. Це виявилося у першу чергу в активній боротьбі проти умовностей академізму, відірваність якого від дійсності в нових соціальних умовах носила реакційний характер.

У 1863 році група молодих художників на чолі з І. М. Крамським виходить з Петербурзької Академії мистецтв і засновує Артіль художників, яка стала першою в Росії громадською організацією митців. 1870 року за ініціативою І. М. Крамського, Г. Г. Мясоєдова, В. Г. Перова, М. М. Ге, О. К. Саврасова та інших художників-демократів створюється Товариство пересувних художніх виставок. Члени цього об'єднання прагнули поставити в центр уваги людину — громадянина, трудівника, відобразити її долю і сподівання, виразити тим самим у своєму мистецтві передові демократичні устремління часу.

Багато українських художників, які у своїй творчості стояли на позиціях реалізму, народності та ідейності мистецтва, також стали членами Товариства й експонували свої роботи на виставках передвижників. Серед них К. К. Костанді, Є. Й. Буковецький, Т. Я. Дворников, М. Д. Кузнецов, М. К. Пимоненко, П. О. Левченко, С. І. Васильківський, П. Д. Мартинович, В. Д. Орловський та інші.

У музеї зберігається багато першокласних творів художників-передвижників. Серед них варто відзначити картини «Порожняки» (1871) І. М. Прянишникова, «У чайній» (1874) В. М. Васнецова, «О. С. Пушкін у селі Михайловському» (1875) М. М. Ге, «У Севастополі 1854 року» (1878) Г. Г. Мясоєдова, «Портрет О. М. Плещеєва» (1887) М. О. Ярошенка, «В'язень» (1882) і «Вибір приданого» (1897—1898) В. Є. Маковського, «Плоти» (1868) О. К. Саврасова, «Темний ліс» (1890) і «Парк у Павловську» (1889) І. І. Шишкіна, твори О. І. Корзухіна, О. Д. Ківшенка, О. Д. Литовченка, М. К. Клодта, Ф. О. Васильєва, В. Д. Полєнова, І. І. Левітана.

Чудовим художником-пейзажистом, який любив зображати найтонші нюанси стану природи, був А. І. Куїнджі (1841—1910). У невеличкому пейзажі «Рання весна» (1890-і роки) він майстерно передав неквапливе пробудження природи від зимового сну, прозоре небо, м'яку білину талого снігу, крихкий лід, під яким уже відчувається рух ріки.

Умінням надати своїм пейзажам панорамності та епічного звучання, прагненням підкреслити національну своєрідність і мужню красу рідної землі вирізнявся український художник В. Д. Орловський (1842—1914). Його картина «Відпочинок у степу» (1884) привертає увагу майстерністю зображення безкраїх, величавих степових просторів. Орловський, який був професором Академії мистецтв, виховав цілу плеяду російських і українських художників-пейзажистів, зокрема видатного співця української природи С. І. Васильківського (1854—1917). Винятакова правдивість і життєвість кращих творів Васильківського, глибоке проникнення майстра в характер зображуваного обумовлені перш за все тим, що він ніколи не поривав з невичерпним джерелом творчості — реальною дійсністю і народним мистецтвом. Його пейзаж «Козачий пікет» (1888) — це живий, поетичний образ української природи з широчінню її степів та лісів, м'якими переливами барв. Завдяки побутовим елементам він набув характеру пейзажу-картини.

З Харківщиною пов'язана творчість іншого художника-пейзажиста — П. О. Левченка (1856—1917), якому притаманне вміння показати поетичність, привабливість у, здавалося б, зовні прозаїчних мотивах. Старі селянські хати, скособочені дахи і ворота, самотні копиці сіна в полі — улюблені мотиви живописця. Він наповнював пейзажі настроєм, теплотою, задушевністю, передавав любов до скромного куточка рідної землі, демонструючи при цьому високу живописну культуру. В усьому, що робив художник, відбилася його повага до предметного світу, щира любов до життя. Картина «На Харківщині» (1900) захоплює глядача майстерністю зображення залитого сонцем і наповненого повітрям простору. Художник з любов'ю виписує косогір, дерева, луги із в'юнкою річкою, що виблискує на сонці.

Вершиною в мистецтві другої половини XIX сторіччя є творчість великих російських художників І. Ю. Рєпіна (1844—1930) та В. І. Сурикова (1848—1916). У трактуванні цих майстрів узяті з життя образи набули виняткової правдивості, багатогранності й сили. Глибина розуміння фактів життя і людських характерів, висока міра їх художнього узагальнення надають кращим полотнам цих майстрів особливої значущості й цінності.

Колекція Харківського художнього музею налічує близько двадцяти творів І. Ю. Рєпіна — від його ранніх, доакадемічних рисунків до робіт початку XX сторіччя. Це портрети Т. П. Чаплигіна (1877), С. Л. Любицької (1877), В. В. Стасова (1905), Т. Л. Щепкіної-Куперник (1914), картини «Миколай Мирлікійський зупиняє страту невинно засуджених» (1890), «Козак у степу» (1890), акварелі, рисунки, етюди.

Гордістю музею є один з рєпінських шедеврів — полотно «Запорожці пишуть листа турецькому султанові» (1889—1896). У ньому з великою силою узагальнення й переконливістю передано волелюбність, патріотизм українського народу. Крім того, у цьому творі художник більше, ніж в інших, дбав про достовірність, про передачу «духу часу». Як відзначали сучасники Рєпіна, ця картина найбільш історична з усіх історичних робіт митця.

«Запорожці» були написані у двох варіантах. Перший зберігається в Російському музеї в Ленінграді. Другий, що в Харківському музеї, дописувався Рєпіним після завершення роботи над попереднім варіантом. Він відрізняється і в композиційній, і в живописній побудові, а також вирішенням багатьох образів. Насичений колорит, темпераментна живописна манера письма роблять це полотно одним із кращих у творчості майстра.

Пензлю В. І. Сурикова належить «Портрет Н. Ф. Матвєєвої» (1909), написаний в останні роки життя художника. Своїм ладом і характером письма, величністю і внутрішньою насиченістю образу він нагадує нам жіночі типи, створені Суриковим в історичних полотнах періоду розквіту його творчості, зокрема в картинах «Ранок стрілецької страти» і «Бояриня Морозова».

У музеї експонується також цілий ряд творів художників-реалістів другої половини XIX сторіччя, серед яких заслуговують на увагу картини «Жертва фанатизму» (1899), «Сінокіс» (1907), «Ярмарка» (1898) М. К. Пимоненка; «Над річкою» (1882) О. О. Кисельова; «Повіяло весною» (1910) К. Я. Крижицького; «Пором» (1890-і роки) С. І. Світославського; «Льон цвіте» (1893), «Вулиця в Умані» (1895) М. А. Беркоса.

У кінці XIX — на початку XX сторіччя суспільне життя Росії характеризується граничною напруженістю. Загострилися й ускладнилися класові суперечності, обумовлені розвитком імперіалізму і наростанням революційного руху в країні. Період першої російської революції 1905—1907 років, період реакції і нового піднесення революційного руху — ось основні фактори в розвитку суспільних відносин, що визначали своєрідність ідейного життя цього періоду.

У культурному житті країни відбувається процес ідейного, класового розмежування. Виникає багато спілок, товариств, які відстоюють різні програми, проекти подальшого розвитку мистецтва. Їхні ідейно-творчі платформи часто виражали буржуазну ідеологію з її проповідуванням індивідуалізму, втечею від реальної дійсності, відстоюванням принципів так званого «чистого» мистецтва. Особливо ці тенденції посилилися після революції 1905—1907 років. І все-таки головна лінія розвитку вітчизняного мистецтва визначалася творчістю найбільш передових і талановитих майстрів, які зберегли реалістичні традиції своїх великих попередників.

Визначним майстром-реалістом, що одним з перших серед російських живописців звернувся до зображення в мистецтві теми пролетаріату, був М. О. Касаткін (1859—1930). Картина «Сім'я робітника. Що його чекає?» (1891) — жанровий твір, присвячений життю робітників. В інтимній сцені перед глядачами розкривається духовний світ, чистота думок і почуттів простих трудівників. Тихою радістю світиться обличчя матері, замислений батько,— доля первістка хвилює його. Помічена в житті сцена у зображенні Касаткіна набула соціального звучання.

Звертаючись до характерної для передвижників селянської теми, художник С. А. Виноградов (1869—1938) збагатив свою палітру новими живописними прийомами. В картині «На роботу» (1895) художник приділяє велику увагу живописному ладу. Його полотно виблискує найтоншими відтінками кольорів, воно нібито наповнене прозорим повітрям, сонячним світлом.

П. А. Малявін (1869—1940) — художник яскравого, самобутнього таланту. В «Портреті П. І. Харитоненка з сином» (1911) він, свідомо обмеживши колірну палітру, дає точну і гостру характеристику персонажів. В усьому вигляді багатого цукрозаводчика відчувається пихатість і самовпевненість. Натомість квола постать сина з блідим, не-

виразним обличчям виражає його внутрішню спустошеність, слабкодухість. Так об'єктивно художник показує соціальну приреченість, відсутність майбутнього у класу експлуататорів.

Значне місце в експозиції займають роботи українського живописця О. О. Мурашка (1875—1919). Його творчість, глибоко демократична в своїй основі, позначена пошуками нових засобів художньої виразності. У картині «Паризьке кафе» (1903) на першому плані, в інтер'єрі нічного кафе, за вікнами якого сяє вогнями Париж, зображено трьох дам. Розмаїтість барв, чистота і звучність кольорів надають композиції життєрадісного настрою. Водночас, наділивши образи героїнь виразними характеристиками, художник зумів за святковою безтурботністю показати гострі соціальні конфлікти.

Велика Жовтнева соціалістична революція ознаменувала собою початок нової ери в історії людства, у його культурі й мистецтві. З перших днів Радянський уряд приділяв багато уваги розвиткові культури, розцінюючи художню творчість як невід'ємну частину будівництва нового світу. Величезну роль у становленні нового мистецтва відіграв розроблений В. І. Леніним план монументальної пропаганди. Більшість художників сприйняли його як керівництво до дії, вбачаючи у ньому заклик увічнити революційну боротьбу народу за світле майбутнє. Вони активно пропагували завоювання Радянської влади, допомагали трудящим зрозуміти, осмислити перетворення, які відбувалися в країні, побачити все те нове, що принесла з собою Жовтнева революція. По всій країні зводяться монументи на честь революційних подій і перемог, одержаних на фронтах громадянської війни, встановлюються пам'ятники видатним революціонерам, діячам науки і культури, створюються агітаційні панно, транспаранти, плакати.

З перших днів перемоги Великого Жовтня образ вождя пролетарської революції і творця першої в світі держави робітників і селян В. І. Леніна хвилює уяву художників. Вони прагнуть розкрити багатий внутрішній світ Ілліча, показати найбільш суттєві риси його характеру. В музеї зберігаються відливи скульптур «В. І. Ленін пише» і «В. І. Ленін слухає», виконані М. А. Андрєєвим на основі зарисовок і скульптурних портретів, зроблених з натури.

Образу В. І. Леніна присвятили свої твори живописці Г. О. Томенко, Є. П. Світличний, Є. З. Трегуб, скульптори В. І. Агібалов, М. Л. Рябінін, І. М. Ястребов, Я. Й. Рик, твори яких представлені в музеї.

У зібранні музею репрезентована творчість російських і українських художників, які активно працювали у перші роки Радянської влади: Г. І. Нарбута, Г. П. Світлицького, С. М. Прохорова, Д. К. Крайнєва, М. Г. Бурачека, А. Й. Страхова, Є. Є. Лансере, Ф. Г. Кричевського.

Художник виняткового обдарування, Г. І. Нарбут (1886—1920) представлений ілюстрацією до поеми І. П. Котляревського «Енеїда» — «Еней і його військо» (1919).

Багато працював у ці роки Г. П. Світлицький (1872—1948). Серед його робіт заслуговує на увагу картина «Марусина хата» (1918), в якій оспівана рідна йому природа України. Світлицький зумів опоетизувати таємничу глибину нічного неба, казковість місячного сяйва, що заполонило увесь простір і, відбившись на стіні селянської хати, освітило самотню жінку, яка сидить на призьбі.

Художник С. М. Прохоров (1873—1948), учень І. Ю. Рєпіна, вихований на реалістичних традиціях передвижників, шукав нові можливості живопису, композиційні й стильові особливості, які допомогли б виразити реальність життя. Однією з цікавих знахідок у цьому напрямі є його невелика за розміром картина «Жниці» (1922), де художник творчо використовує традиції монументального мистецтва, українського лубка та народного орнаменту. У світлих опоетизованих жіночих образах, піднесених до символічного звучання, він розкрив радість праці на оновленій землі.

Д. К. Крайнєв (1872—1949) був одним з найпослідовніших українських художників-реалістів, який спирався у своїй творчості на традиції демократичного російського й українського мистецтва. Відданий ідеалам часу, він активно боровся за розвиток станкової тематичної картини. 1925 року Крайнєв пише полотно «Кадри», в якому створює натхненні образи юнака й дівчини, котрі активно включилися у будівництво нового світу.

Високою живописною культурою відзначаються картини М. Г. Бурачека (1871—1942). У його пейзажах «Березень» (1917), «Соняшники» (1918) фарби, нанесені енер-

гійними мазками, ніби самі випромінюють світло; здається, що вони народжені нестримною стихією щедрої природи.

Художник А. Й. Страхов (1896—1978) одним із перших на Україні створив образ В. І. Леніна в образотворчому мистецтві. Його плакат «В. Ульянов (Ленін)» (1924) і сьогодні служить великій справі комуністичного виховання. Сила і дієвість цього твору у граничній простоті, ясності й чіткості композиції і колірного вирішення.

Високе піднесення радянської художньої культури 1930-х років було природним і закономірним наслідком перемоги соціалістичного ладу в нашій країні. Соціалістичний реалізм як основний творчий метод радянського мистецтва одержав повну перемогу. Виховна робота, що її безупинно вела партія у середовищі творчої інтелігенції, багато в чому визначила творчий шлях художників. Постанова ЦК ВКП(б) від 23 квітня 1932 року «Про перебудову літературно-художніх організацій» прискорила як організаційну, так і ідейну перебудову творчих сил. Вона сприяла зміцненню їх єдності, спрямовувала художників на виконання творів, що відображають героїчні звершення сучасників, боротьбу народів проти національного і соціального гніту.

У музеї експонуються роботи, що яскраво характеризують цю епоху. Серед них «Рибалка» (1928) П. В. Васильєва; «Похід запорожців у Крим» (1930), «Атака червоної артилерії» (1930) М. С. Самокиша; «Г. І. Петровський серед перших колгоспників» (1931) І. М. Шульги; «Олекса Довбуш» (ескіз-варіант 1930 р.) Ф. Г. Кричевського; «Арешт студента» (із серії «З минулого», 1939—1940) Кукриніксів; «Зустріч Пушкіна з тілом Грибоєдова» (1937) М. С. Сар'яна; «Портрет З. М. Гайдай» (1934—1935) П. Г. Волокидіна; «Весна» (1936) В. К. Бялиницького-Бірулі; «Ударниця «Красного Сормова» (1936) П. І. Котова; «Вид на Кременець. Ізюм» (1936) О. О. Кокеля; «Сен-Жермен» (1935) О. О. Дейнеки; «Комсомольці на будівництві магістралі Москва — Донбас» (1934—1935) М. П. Супоніна; «Тракторна колона в полі» (1933) Є. П. Світличного.

У цих творах художники намагалися осмислити минуле і глибше зрозуміти сучасність. В них закладена велика любов їх авторів до рідної землі, перетвореної працею радянських людей.

Яскравим талантом відзначається один з найвидатніших українських живописців Ф. Г. Кричевський (1879—1947). Художник увійшов в історію радянського мистецтва як майстер глибоко соціальних творів, що відображають боротьбу народу за своє визволення. Особливо широко відомі його полотна «Олекса Довбуш» (1932) і «Переможці Врангеля» (1935).

Картина «Олекса Довбуш» присвячена героїчній боротьбі українських селян у середині XVIII сторіччя проти визискувачів. Полотно до Великої Вітчизняної війни зберігалося в Українській картинній галереї у Харкові. Під час війни воно було знищене німецько-фашистськими загарбниками. Велич створеного Кричевським якоюсь мірою можна уявити за ескізом 1930 року, що зберігся в музеї, близьким композиційним і образним вирішенням до картини.

Картина вражала очевидців грандіозністю і монументальністю. Художник використав уже знайдений ним раніше прийом зображення усієї дії на першому плані. Щоб підсилити монументальне звучання твору, він опустив горизонт, внаслідок чого сподвижники легендарного Олекси Довбуша постали величними, гордими, впевненими у своїй силі. Кричевський розробив і індивідуалізував кожний образ. Багатий і барвистий колорит картини був побудований на поєднанні червоних, білих, вохристих і синіх тонів.

Мирне будівництво соціалізму в Радянському Союзі перервав підступний напад німецьких фашистів. Почалася Велика Вітчизняна війна, що стала суворим випробуванням для всієї нашої країни. Багато художників пішли на фронт і зі зброєю в руках захищали свою Батьківщину, билися з ворогом у партизанських загонах, трудилися в армійських газетах, вели агітаційно-політичну роботу.

Радянське мистецтво в роки Великої Вітчизняної війни яскраво продемонструвало свій зв'язок з народом, з його корінними життєвими інтересами. Патріотична пристрасність і цілеспрямованість визначили весь напрям розвитку радянського мистецтва воєнного часу.

У музеї зберігаються плакати перших років війни, що закликали радянських людей на боротьбу з ворогом, на самовідданий труд в ім'я перемоги. Серед них привертають увагу «Смерть фашизму!» (1941)

А. Й. Страхова, «Безпощадно знищуйте вбивць наших дітей!» (1941) В. Г. Аверіна, «Все для фронту!» (1941) О. М. Довгаля.

У цей суворий і важкий для країни період В. Г. Циплаков (нар. 1915) створив глибоко патріотичну картину про улюбленого героя громадянської війни В. І. Чапаєва (1942), В. М. Костецький (1905—1968) — сповнений мужності і благородства «Портрет письменника С. А. Крижанівського» (1944). Художники Г. С. Меліхов (нар. 1908), О. П. Любимський (1907—1981), М. Я. Каплан (нар. 1905), перебуваючи в рядах діючої армії, виконали серії натурних зарисовок і етюдів «Дорогами війни», що експонуються у музеї.

Тема Великої Вітчизняної війни на багато років стала однією з основних в радянському мистецтві. У зверненні до неї художники вбачають свій священний обов'язок перед пам'яттю мільйонів, які віддали життя за свободу.

Героїчному подвигу комсомольців Країни Рад у боротьбі з фашизмом присвячена скульптура «Зоя» (1949) Л. О. Твердянської; про незламну мужність і безмежну відданість своєму народові розповідають картини «Рідна земля» (1957), «Після важкого бою» (1967) А. М. Константинопольського; «Версти, версти...» (1960) О. А. Хмельницького; «За Волгою землі немає» (1973—1975) А. Л. Насєдкіна.

Одним з важливих завдань цих років була активна участь прогресивного людства у русі за збереження і зміцнення миру. Картина С. О. Чуйкова (1902—1978) «Пісня» (1945) належить до киргизької сюїти художника. У ній майстер розкриває стан спокою, радості буття,— почуття, що ними знову може насолоджуватися солдат після повернення до мирного життя. Оранжевими переливами світиться небо, блакитні, сині тіні лягли на землю — все це підкреслює неповторність краси надвечір'я.

Гостре сприйняття сучасності притаманне Т. Н. Яблонській (нар. 1917). В картинах «У парку» (1949) і «Весілля» (1964) відбилися різні грані обдарования Яблонської, яка перебуває в постійному пошуку нових засобів художньої виразності.

У кінці 1950-х — на початку 1960-х років посилився інтерес художників до тем сучасності, ще більше зміцнів зв'язок мистецтва з життям народу.

Прагнучи до правдивого і високохудожнього відображення соціалістичної дійсності, митці освоюють різноманітні традиції радянського мистецтва, використовують багатовіковий досвід вітчизняної і прогресивної світової культури.

У ці роки з'являється чимало полотен, що глибоко розкривають багатогранність життя радянських людей. В музеї представлені картини: «Гості із Закарпаття на Полтавщині» (1960) Г. О. Томенка, «У колгосп» (1960) А. Л. Насєдкіна, «Василина» (1956) Й. Й. Бокшая, «Дівчатка і місток» (1959) Ю. І. Пименова, «Мрії» (1961) Л. І. Чернова, «Ентузіасти комсомолу» (1965) Є. Ф. Жердзицького, «Портрет Героя Соціалістичної Праці, бригадира-рільника радгоспу «Українка» В. Белевця» (1967) В. В. Сизикова, «Хліб» (1967) Б. Й. Вакса.

Відділ радянського мистецтва постійно поповнюється творами художників братніх республік, у яких в яскравій національній формі виражено пафос комуністичного будівництва.

Колекція зарубіжного мистецтва музею включає твори живопису і графіки західноєвропейських майстрів XV — XIX сторіч.

Першокласними роботами представлений італійський живопис. Світле, спокійне сприйняття дійсності, притаманне художникам Відродження, характерне для невеликого твору Тімотео делла Віті (1467—1523(?) «Свята». Ювелірна витонченість проробки деталей обличчя й одягу типові для мистецтва мініатюри, в якому живописець багато й плідно працював.

Життєрадісністю, повнокровністю приваблює картина «Сніданок» Бартоломео Манфреді (близько 1587—1620/21), який належав до художників-караваджистів. Контрастне освітлення і темпераментний живопис надають композиції особливої життєвої переконливості.

Овіяна романтичним настроєм картина «Розподіл здобичі» належить пензлю Сальватора Рози (1615—1673), одному з найяскравіших майстрів Італії XVII сторіччя.

Гордість музею — унікальні твори видатних нідерландських живописців першої половини XVI сторіччя, які відіграли велику роль у розвитку пейзажу. Серед них — «Пейзаж зі сценою з легенди про святого Роха» Іоахіма Патініра (близько 1480—

1524), який позначений химерним поєднанням мотивів найрізноманітнішої природи, безпосередністю спостережень. Характерні особливості мистецтва Яна ван Скореля (1495—1562) втілені в його картині «Хрещення», де зображені різночасові події, що органічно об'єднані у єдиний композиційний лад, а постаті людей уміло вписані у пейзаж.

До кращих зразків голландського жанрового живопису XVII сторіччя належить робота Віллема Корнеліса Дейстера (близько 1599—1635) «Курець». В образі веселого, безтурботного гульвіси влучно підмічена самовпевненість бюргера, його підкреслений виклик старій аристократії. Картина відзначається чітким рисунком, гармонійною колірною гамою. Цікавий також «Чоловічий портрет» (1654), виконаний Фердінандом Больом (1616—1680), учнем великого Рембрандта.

Заслуговують на увагу натюрморти невідомих голландських художників кола Пітера Класа.

До сюжетів із національної історії звертався художник Хібертус ван Хове (1814—1865), представлений картиною «Біля воріт замку» (1838).

У великій і різноманітній колекції рисунків і акварелей найцінніші рисунки пером, олівцем та сангіною італійських майстрів Аннібале Каррачі, Луки Джордано, Джованні Батісти Тьєполо та інших. Досить багато робіт німецьких художників, серед них аркуші Беньяміна Вотьє і Андреаса Ахенбаха.

Музейне зібрання малюнків і акварелей майстрів Голландії XVII — XIX сторіч вважається одним із найзначніших не тільки на Україні, а й у Радянському Союзі. В їх числі акварель «Смерть рибалки» Йосефа Ісраелса (1824—1911) — одного з кращих нідерландських майстрів XIX сторіччя.

Винятковий інтерес становить колекція гравюр. Найраніші з них належать різцю великих майстрів Північного Відродження: Луці Лейденському (1489—1533) і Альбрехту Дюреру (1471—1528).

У колекції є також аркуші відомих італійських майстрів кольорової гравюри Андреа Андреані і Алессандро Пандіні. Кількома офортами представлені італійські художники XVII — XVIII сторіч — Джованні Батіста Кастільйоне і Антоніо Канале.

Високими художніми достоїнствами відзначаються офорти французьких і італійських художників XIX—XX сторіч, зокрема Жана Франсуа Рафаеллі, Ліонелло Белестієрі та інших.

Харківський художній музей є визначним культурним центром республіки. Колектив його наукових співробітників здійснює велику роботу по популяризації вітчизняного та зарубіжного мистецтва. В залах музею провадяться численні екскурсії, відбуваються зустрічі художників з глядачами, читаються лекції, організовуються пересувні, персональні, обласні та республіканські художні виставки.

ПЕРЕЛІК ІЛЮСТРАЦІЙ

67 Волокидін Павло Гаврилович (1877—1936). Портрет З. М. Гайдай. 1934—1935. Полотно, олія. 80,5 × 60.

68, 69. Кричевський Федір Григорович (1879—1947). Олекса Довбуш. 1930. Ескіз. Полотно, олія. 60 × 119,5.

70 Манізер Матвій Генріхович (1891—1966). Катерина. Модель для пам'ятника Т. Г. Шевченку в Харкові. 1935. Бронза. 70 × 28 × 22.

71, 72 Циплаков Віктор Григорович (нар. 1915). В. І. Чапаєв. 1942. Полотно, олія. 196 × 330.

73 Вучетич Євген Вікторович (1908—1974). Портрет М. С. Самокиша. 1941. Гіпс. 30 × 16 × 22.

74 Кибрик Євген Адольфович (1906—1978). Ласочка. Ілюстрація до повісті Р. Роллана «Кола Брюньйон». 1934—1936. Папір, автолітографія. 17,7 × 11,5.

75 Верейський Георгій Семенович (1886—1962). Портрет академіка Й. А. Орбелі. Папір, літографія. 43,5 × 28.

76 Мироненко Василь Федорович (1910—1964). Місячна ніч. 1951. Папір, кольоровий офорт. 51,5 × 41.

77 Бялиницький-Біруля Вітольд Каетанович (1872—1957). Весна. 1936. Полотно, олія. 100 × 80.

78 Меліхов Георгій Степанович (нар. 1908). У хвилину відпочинку. 1944. Папір, олівець. 33 × 43,5.

79 Шварц Дмитро Петрович (1899—1961). Голова воїна. Мідь кована. 43 × 28 × 30.

80 Пименов Юрій Іванович (1903—1977). Дівчатка і місток. 1959. Полотно, олія. 86 × 69.

81 Костецький Володимир Миколайович (1905—1968). Портрет письменника С. А. Крижанівського. 1944. Полотно, олія. 90 × 62.

82 Бокшай Йосип Йосипович (1891—1975). Верховина. 1948. Полотно, олія. 92 × 116.

83 Агібалов Василь Іванович (нар. 1913). Сталевар. 1957. Дерево. 65 × 53 × 57.

84 Кавалерідзе Іван Петрович (1887—1978). Портрет О. М. Горького. 1950. Бронза. 52 × 42 × 35.

85 Пащенко Олександр Софронович (1906—1963). Півонії. Папір, гуаш. 46,9 × 54,5.

86 Бесєдін Сергій Фотійович (нар. 1901). Любов до життя. 1960. Папір, вугіль. 89 × 63.

87 Петрашевич Галина Львівна (нар. 1903). Дитя моє. 1957. Теракота. 52 × 57 × 48.

88 Анікушин Михайло Костянтинович (нар. 1917). Портрет А. П. Чехова. 1962. Бронза. 55 × 25 × 35.

89 Дерегус Михайло Гордійович (нар. 1904). Перемога. Центральна частина триптиха «Дума про козака Голоту». 1960. Полотно, олія. 150 × 240.

90 Хмельницький Олександр Анатолійович (нар. 1924). Нехоодженими стежками. 1963. Полотно, олія. 120 × 193.

91 Петрицький Анатолій Галактіонович (1895—1964). Квіти. 1957. Полотно, олія. 94 × 99,5.

92 Трегуб Євген Захарович (нар. 1920). Мир народам. 1965—1967. Полотно, олія. 282 × 262.

93 Томенко Григорій Олексійович (нар. 1915). Гості із Закарпаття на Полтавщині. 1960. Полотно, олія. 205 × × 360.

94 Вакс Борис Йосипович (нар. 1912). Тиша. 1971. Полотно, олія. 222 × 169.

95 Гаврилов Володимир Миколайович (1923—1970). Травень. Північна ніч. 1954. Полотно, олія. 224 × 101.

96—98 Константинопольський Адольф Маркович (нар. 1923). Рідна земля. 1957. Полотно, олія. 245 × 462.

99 Яблонська Тетяна Нилівна (нар. 1917). Весілля. 1964. Полотно, олія. 200 × 260.

100 Насєдкін Анатолій Леонідович (нар. 1924). За Волгою землі немає. 1973—1975. Полотно, олія. 150 × 270.

101 Рябінін Микола Леонідович (нар. 1919). Пробудження. 1959. Піщаник. 47 × 42 × 33.

102 Сизиков Валентин Васильович (нар. 1918). Портрет Героя Соціалістичної Праці, бригадира-рільника радгоспу «Українка» В. Белевця. 1967. Полотно, олія. 126 × 124.

103 Шовкуненко Олексій Олексійович (1884—1974). Восени у парку. 1945. Папір, акварель. 42 × 59.

104 Віті, Тімотео делла (1467—1523(?). Італія. Свята. Дерево, олія. 31 × 25.

105 Роза, Сальватор (1615—1673). Італія. Розподіл здобичі. Дерево, олія. 96,8 × 49.

106, 107 Патінір, Іоахім (близько 1480—1524). Нідерланди. Пейзаж зі сценою з легенди про святого Роха. Дерево, олія. 48 × 61.

108 Манфреді, Бартоломео (близько 1587—1620/21). Італія. Сніданок. Полотно, олія. 91 × 70.

109 Невідомий художник. (Приписується Хосе Рібері). XVII сторіччя. Голова старого. Полотно, олія. 50 × 39.

110, 111 Річчі, Марко (1679—1729). Італія. Старий міст. Полотно, олія. 116 × 87.

112—114 Скорель, Ян ван (1495—1562). Нідерланди. Хрещення. Дерево, олія. 73 × 82.

115 Дрохслот, Йост Корнеліс (1586—1666). Голландія. Сільське свято. 1632. Дерево, олія. 46,5 × 64.

116 Робб, Мануель (1872—?). Франція. Відлига у Парижі. Папір, акватинта. 47 × 65.

117 Рафаеллі, Жан Франсуа (1850—1924). Франція. Зимовий краєвид. Папір, офорт. 45,3 × 56,5.

118 Невідомий художник. Голландія. Натюрморт. XVII сторіччя. Полотно, олія. 64,3 × 55.

119 Боль, Фердінанд (1616—1680). Голландія. Чоловічий портрет. 1654. Полотно, олія. 109 × 92.

120 Хове, Хібертус ван (1814—1865). Голландія. Біля воріт замку. 1838. Дерево, олія. 61 × 47.

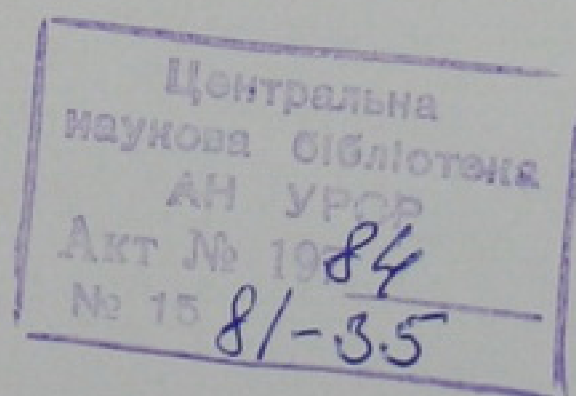
121 Адріансен, Александре (1587—1661). Фландрія. Натюрморт з рибами. Полотно, олія. 60,5 × 85,5.

122 Дейстер, Віллем (близько 1599—1635). Голландія. Курець. Дерево, олія. 44,5 × 31.

123 Гойєн, Ян ван (1596—1656). Голландія. Краєвид з рибалками. 1630. Дерево, олія. 33,1 × 52.

124 Ісраелс, Йосеф (1824—1911). Голландія. Смерть рибалки. Папір, акварель.

125 Скрік, Отто Марсеус ван (1620—1678). Голландія. Метелики та ящірки. 1671. Дерево, олія. 32 × 39.

УКРАЇНСЬКЕ ТА РОСІЙСЬКЕ ДОРЕВОЛЮЦІЙНЕ МИСТЕЦТВО

УКРАИНСКОЕ И РУССКОЕ ДОРЕВОЛЮЦИОННОЕ ИСКУССТВО

UKRAINIAN AND RUSSIAN PRE-REVOLUTIONARY ART

1 НЕВІДОМИЙ МАЙСТЕР. ТРІЙЦЯ

2 ФЕДУСКО ІЗ САМБОРА. БЛАГОВІЩЕННЯ. 1579

3 НЕВІДОМИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ХУДОЖНИК XVIII ст. КОЗАК-БАНДУРИСТ. НАРОДНА КАРТИНКА. ФРАГМЕНТ

4 Д. Г. ЛЕВИЦЬКИЙ. ПОРТРЕТ І. А. ВАСИЛЬЄВОЇ. 1780

5 Ф. С. РОКОТОВ. ЖІНОЧИЙ ПОРТРЕТ

6 В. А. ТРОПІНІН. ЖІНОЧИЙ ПОРТРЕТ

7 О. А. КІПРЕНСЬКИЙ. ПОРТРЕТ ГРАФА Г. Г. КУШЕЛЄВА-БЕЗБОРОДЬКА. 1825

8 С. Ф. ЩЕДРІН. НІЧ У НЕАПОЛІ. 1828

9 К. П. БРЮЛЛОВ. ПІЛІГРИМИ 1825

10 В. Л. БОРОВИКОВСЬКИЙ. ПОРТРЕТ ГРАФИНІ Н. О. БУКСГЕВДЕН. 1790-і РОКИ

11 Д. І. БЕЗПЕРЧИЙ. АВТОПОРТРЕТ. 1846

12 М. Ю. РАЧКОВ. УКРАЇНЕЦЬ

13 Т. Г. ШЕВЧЕНКО. ПОРТРЕТ ГОРЛЕНКО. 1845—1847

14 Т. Г. ШЕВЧЕНКО. БАЙГУШІ. 1853—1857

15 І. М. КРАМСЬКОЙ. ПОРТРЕТ С. М. КРАМСЬКОЇ. 1865

16 І. К. АЙВАЗОВСЬКИЙ. ГУРЗУФ. 1859

17 В. М. ВАСНЕЦОВ. У ЧАЙНІЙ. 1874

18 І. І. ЛЕВІТАН. ДВОРИК

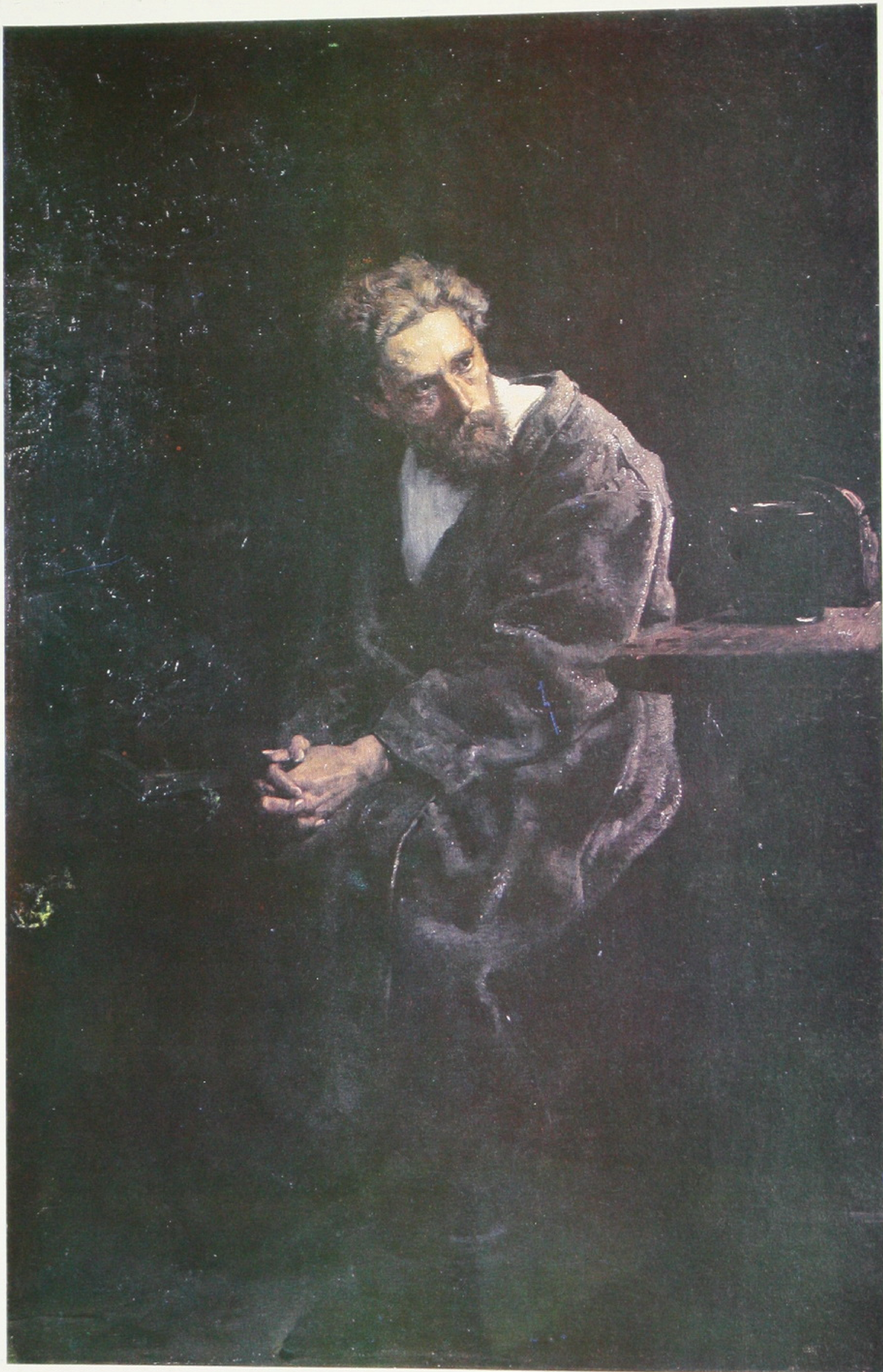
19 К. О. ТРУТОВСЬКИЙ. НАДІВАЮТЬ ВІНОК. 1877

20 М. К. КЛОДТ. СЕЛО В ОРЛОВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ. 1864

21 І. М. ПРЯНИШНИКОВ. ГОРОБЧИКИ. 1883

22 Є. О. ЛАНСЕРЕ. СВЯТОСЛАВ. 1886

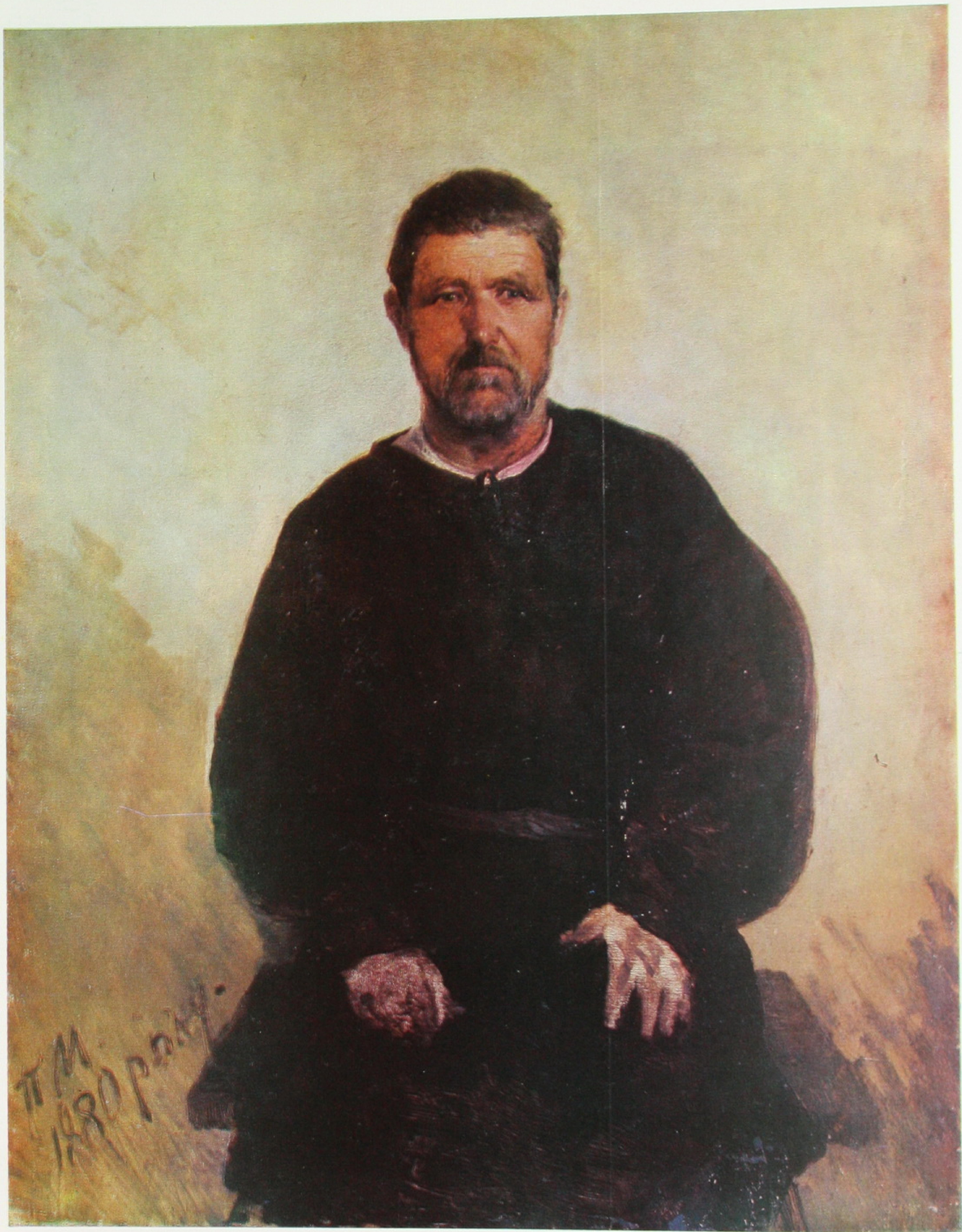
23 В. Є. МАКОВСЬКИЙ. В'ЯЗЕНЬ. 1882

24 М. М. ГЕ. О. С. ПУШКІН У СЕЛІ МИХАЙЛОВСЬКОМУ. 1875

25 А. І. КУЇНДЖІ. РАННЯ ВЕСНА. 1890-і РОКИ

26 П. Д. МАРТИНОВИЧ. ПОРТРЕТ ОЛЕКСИ БОНДАРЯ. 1880

27 Г. Г. МЯСОЄДОВ. У СЕВАСТОПОЛІ 1854 РОКУ. 1878

28 В. Д. ОРЛОВСЬКИЙ. ВІДПОЧИНОК У СТЕПУ. 1884

29 І. І. ШИШКІН. ПАРК У ПАВЛОВСЬКУ. 1889

30 С. І. ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ. КОЗАЧИЙ ПІКЕТ. 1888

31 М. О. ЯРОШЕНКО. ПОРТРЕТ О. М. ПЛЕЩЕЄВА. 1887

32 В. О. СЄРОВ. ЯЛИНИ. 1890

33 М. А. БЕРКОС. ВУЛИЦЯ В УМАНІ. 1895

34 М. О. КАСАТКІН. СІМ'Я РОБІТНИКА. ЩО ЙОГО ЧЕКАЄ? 1891

35—37 Г. І. СЕМИРАДСЬКИЙ. КОРСАРИ. 1880

38—40 І. Ю. РЄПІН. ЗАПОРОЖЦІ ПИШУТЬ ЛИСТА ТУРЕЦЬКОМУ СУЛТАНОВІ. 1889—1896

41 С. Ю. ЖУКОВСЬКИЙ. СИНЯ ВОДА. ЗОЛОТА ОСІНЬ. 1912

42 С. А. ВИНОГРАДОВ. НА РОБОТУ. 1893

43 В. І. СУРИКОВ. ПОРТРЕТ Н. Ф. МАТВЄЄВОЇ. 1909

44 В. Д. ПОЛЄНОВ. ОКА. ВЕЧІР. 1903

45 Я. С. БАШИЛОВ. КАНТОНІСТ. 1892

46 О. Г. СЛАСТІОН. ВЕСНА. 1904

47 П. О. ЛЕВЧЕНКО. НА ХАРКІВЩИНІ. 1900

48 О. О. МУРАШКО. ПАРИЗЬКЕ КАФЕ. 1903

49 М. С. ТКАЧЕНКО. ВЕСНА. 1907

50 І. Ю. РЄПІН. ПОРТРЕТ В. В. СТАСОВА. 1905

51 І. І. ТРУШ. ПОРТРЕТ ДІВЧИНКИ

52 К. Я. КРИЖИЦЬКИЙ. ПОВІЯЛО ВЕСНОЮ. 1910

53, 54 М. К. ПИМОНЕНКО. ЖЕРТВА ФАНАТИЗМУ. 1899

← 55 М. В. НЕСТЕРОВ. ТИХА ВОДА. 1912

← 56 М. В. НЕСТЕРОВ. НА БАТЬКІВЩИНІ АКСАКОВА. 1906

57 М. Г. БУРАЧЕК. БЕРЕЗЕНЬ. 1917

РАДЯНСЬКЕ МИСТЕЦТВО

СОВЕТСКОЕ ИСКУССТВО

SOVIET ART

←58 А. Й. СТРАХОВ. В. УЛЬЯНОВ (ЛЕНІН). 1924

59 Д. К. КРАЙНЄВ. КАДРИ. 1925

60 Е. А. БЛОХ. ГОЛОВА ДІВЧИНИ. 1917

61 Г. І. НАРБУТ. ЕНЕЙ І ЙОГО ВІЙСЬКО. 1919

62 С. М. ПРОХОРОВ. ЖНИЦІ. 1922

63 Г. П. СВІТЛИЦЬКИЙ. МАРУСИНА ХАТА. 1918

64 С. В. ГЕРАСИМОВ. АВТОПОРТРЕТ. 1923

65 О. О. ДЕЙНЕКА. СЕН-ЖЕРМЕН. 1935

66 П. І. КОТОВ. УДАРНИЦЯ «КРАСНОГО СОРМОВА». 1936

67 П. Г. ВОЛОКИДІН. ПОРТРЕТ З. М. ГАЙДАЙ. 1934—1935

68, 69 Ф. Г. КРИЧЕВСЬКИЙ. ОЛЕКСА ДОВБУШ. 1930. ЕСКІЗ

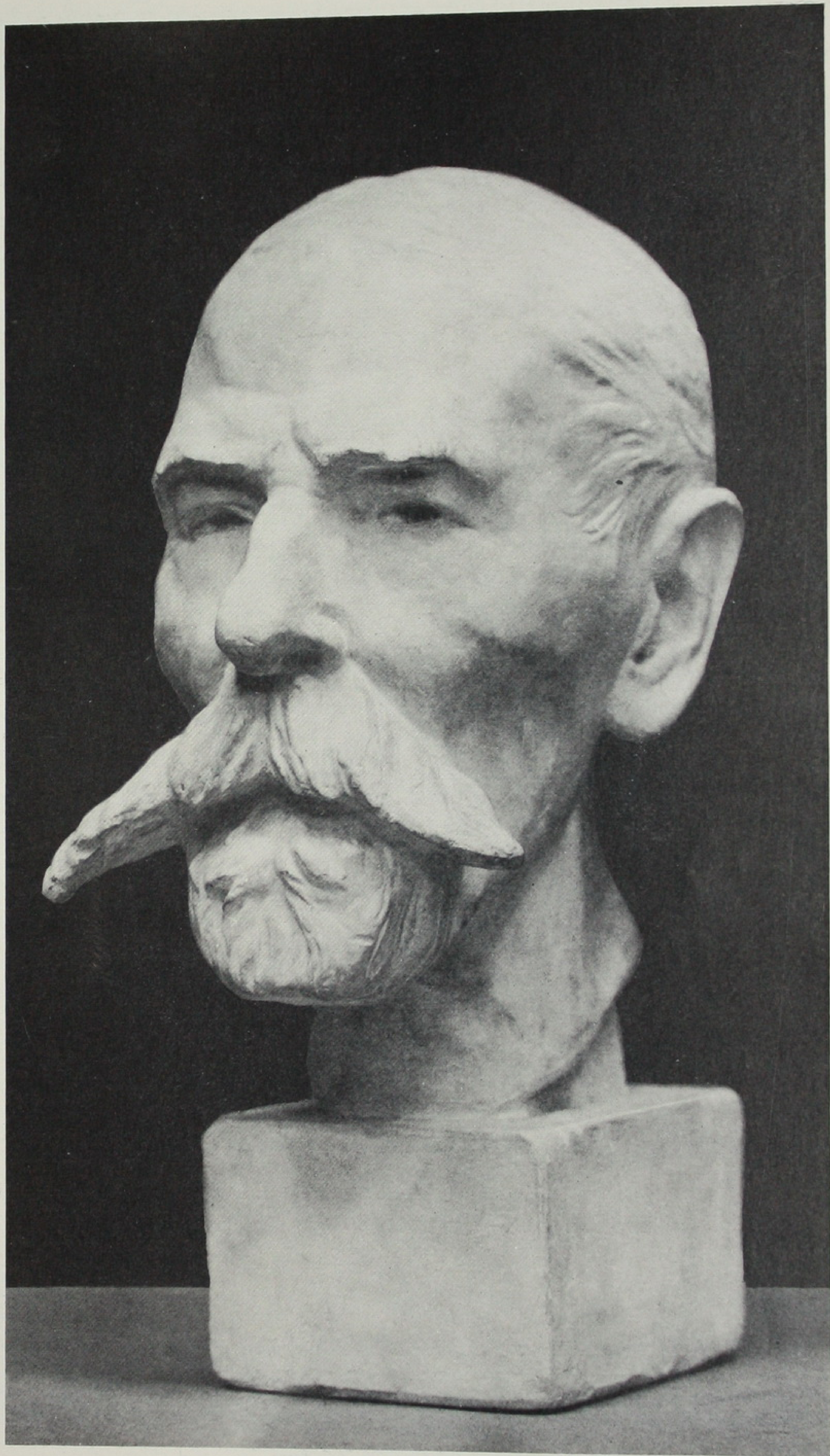

70 М. Г. МАНІЗЕР. КАТЕРИНА. МОДЕЛЬ ДЛЯ ПАМ'ЯТНИКА Т. Г. ШЕВЧЕНКУ В ХАРКОВІ. 1935

71, 72 В. Г. ЦИПЛАКОВ. В. І. ЧАПАЄВ. 1942

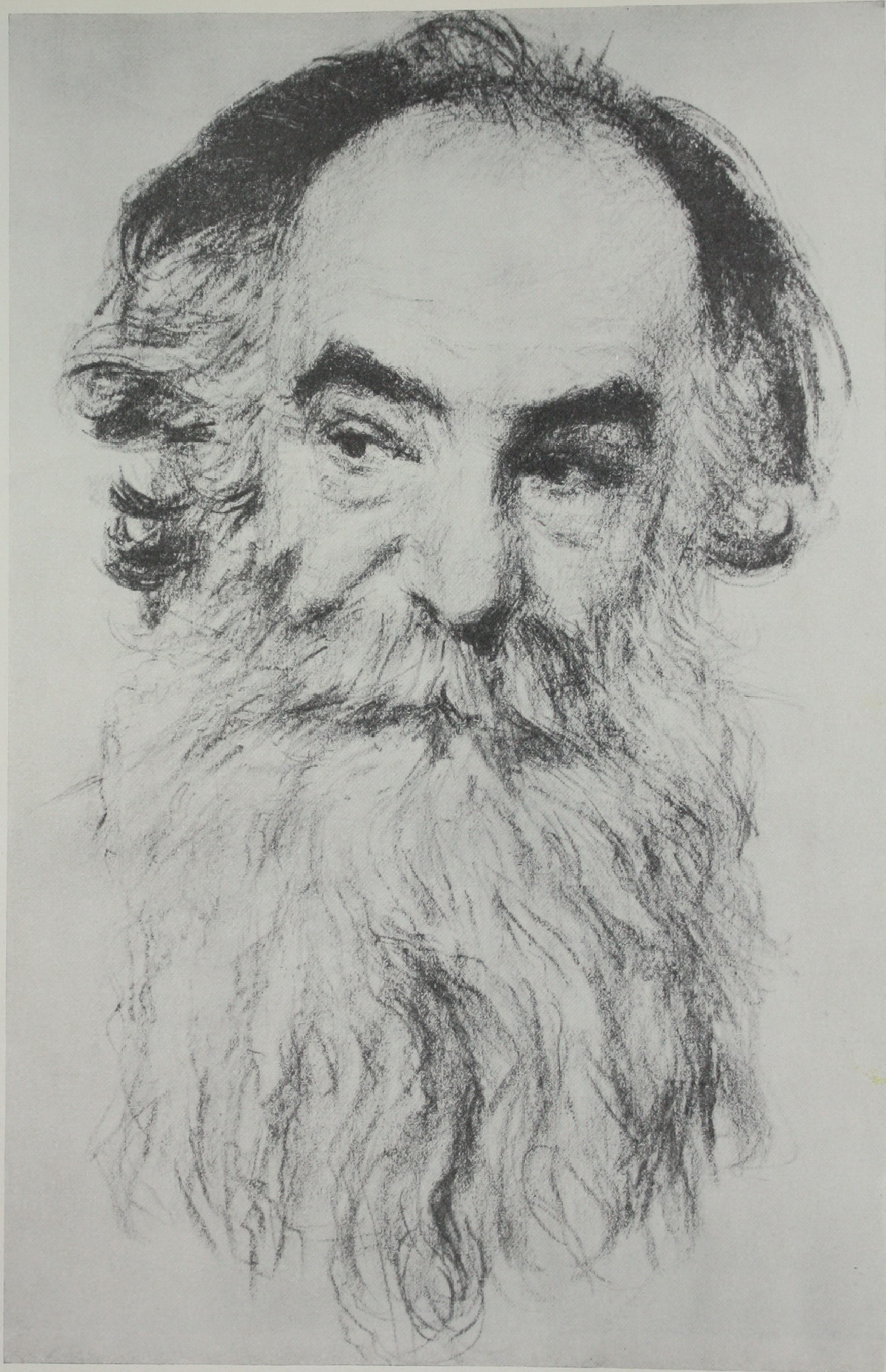

73 Є. В. ВУЧЕТИЧ. ПОРТРЕТ М. С. САМОКИША. 1941

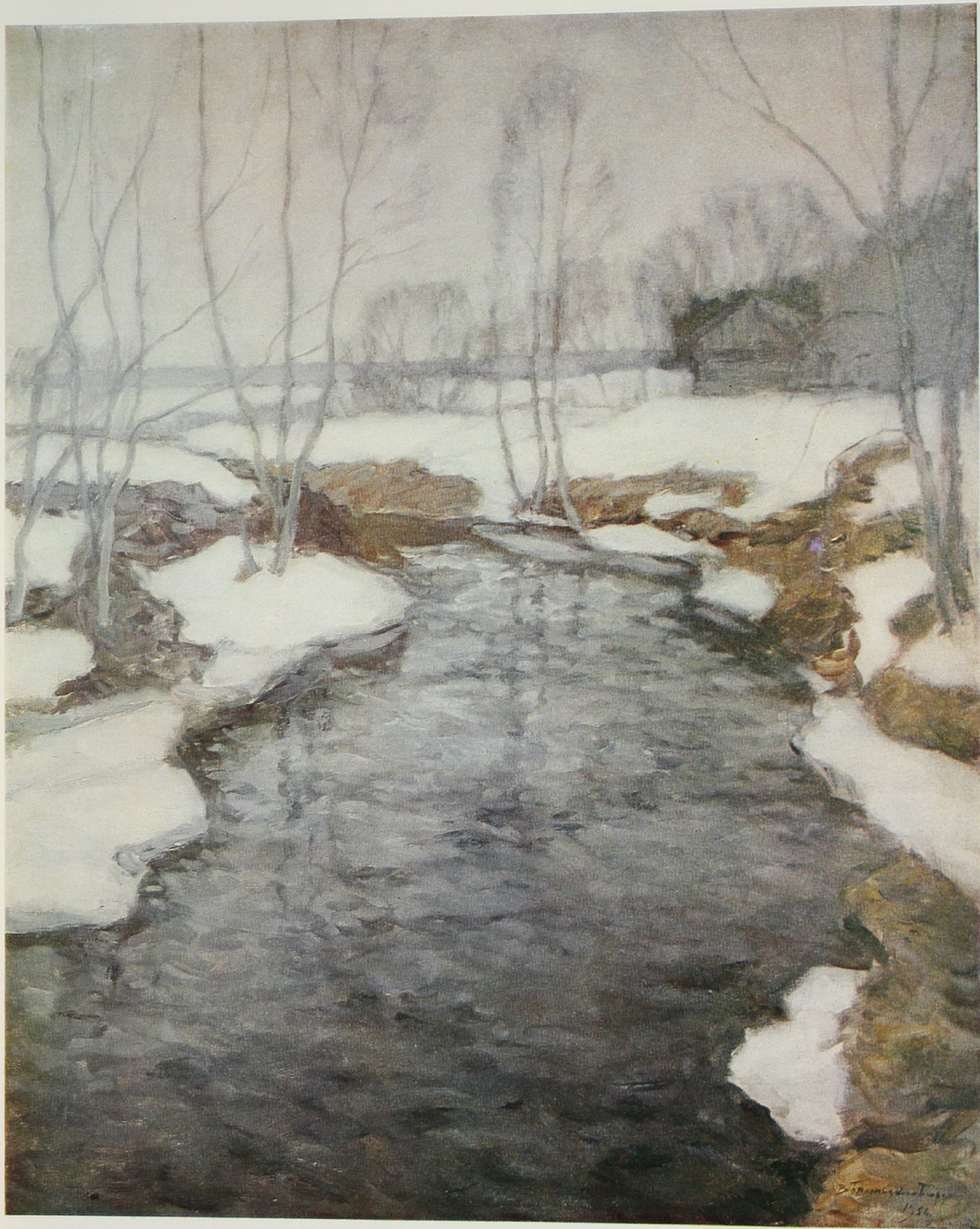
74 Є. А. КИБРИК. ЛАСОЧКА. ІЛЮСТРАЦІЯ ДО ПОВІСТІ Р. РОЛЛАНА «КОЛА БРЮНЬЙОН». 1934—1936

75 Г. С. ВЕРЕЙСЬКИЙ. ПОРТРЕТ АКАДЕМІКА Й. А. ОРБЕЛІ

76 В. Ф. МИРОНЕНКО. МІСЯЧНА НІЧ. 1951

77 В. К. БЯЛИНИЦЬКИЙ-БІРУЛЯ. ВЕСНА. 1936

78 Г. С. МЕЛІХОВ. У ХВИЛИНУ ВІДПОЧИНКУ. 1944

79 Д. П. ШВАРЦ ГОЛОВА ВОЇНА

80 Ю. І. ПИМЕНОВ. ДІВЧАТКА І МІСТОК. 1959

81 В. М. КОСТЕЦЬКИЙ. ПОРТРЕТ ПИСЬМЕННИКА С. А. КРИЖАНІВСЬКОГО. 1944

82 Й. Й. БОКШАЙ. ВЕРХОВИНА. 1948

83 В. І. АГІБАЛОВ. СТАЛЕВАР. 1957

84 І. П. КАВАЛЕРІДЗЕ. ПОРТРЕТ О. М. ГОРЬКОГО. 1950

85 О. С. ПАЩЕНКО. ПІВОНІЇ

86 С. Ф. БЕСЄДІН. ЛЮБОВ ДО ЖИТТЯ. 1960

87 Г. Л. ПЕТРАШЕВИЧ. ДИТЯ МОЄ. 1957

88 М. К. АНІКУШИН. ПОРТРЕТ А. П. ЧЕХОВА. 1962

89 М. Г. ДЕРЕГУС. ПЕРЕМОГА. ЦЕНТРАЛЬНА ЧАСТИНА ТРИПТИХА «ДУМА ПРО КОЗАКА ГОЛОТУ». 1960

90 О. А. ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ. НЕХОДЖЕНИМИ СТЕЖКАМИ. 1963

91 А. Г. ПЕТРИЦЬКИЙ. КВІТИ. 1957

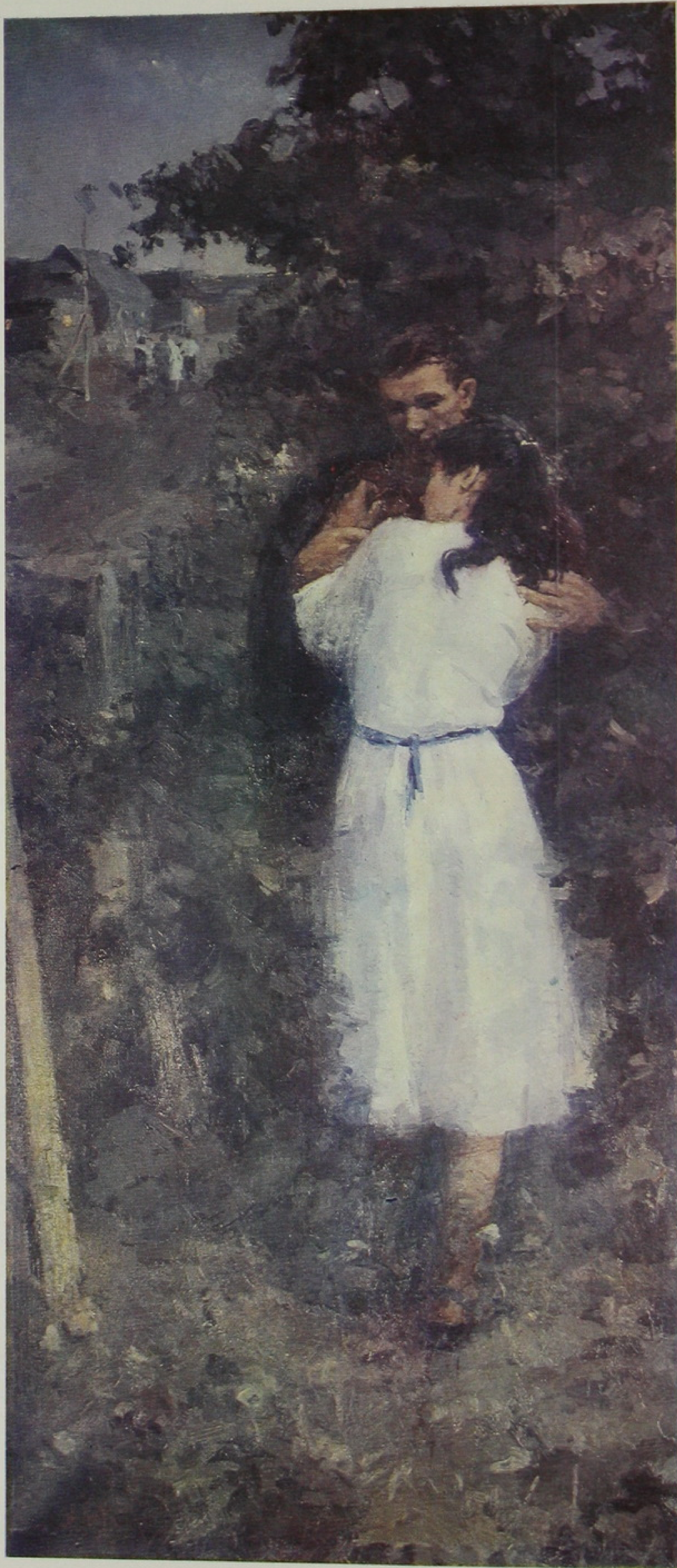
92 Є. З. ТРЕГУБ. МИР НАРОДАМ. 1965—1967

93 Г. О. ТОМЕНКО. ГОСТІ ІЗ ЗАКАРПАТТЯ НА ПОЛТАВЩИНІ. 1960

94 Б. Й. ВАКС. ТИША. 1971

95 В. М. ГАВРИЛОВ. ТРАВЕНЬ. ПІВНІЧНА НІЧ. 1954

96—98 А. М. КОНСТАНТИНОПОЛЬСЬКИЙ. РІДНА ЗЕМЛЯ. 1957

99 Т. Н. ЯБЛОНСЬКА. ВЕСІЛЛЯ. 1964

100 А. Л. НАСЄДКІН. ЗА ВОЛГОЮ ЗЕМЛІ НЕМАЄ. 1973—1975

101 М. Л. РЯБІНІН. ПРОБУДЖЕННЯ. 1959.

102 В. В. СИЗИКОВ. ПОРТРЕТ ГЕРОЯ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ, БРИГАДИРА-РІЛЬНИКА РАДГОСПУ «УКРАЇНКА» В. БЕЛЕВЦЯ. 1967

103 О. О. ШОВКУНЕНКО. ВОСЕНИ У ПАРКУ. 1945

ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКЕ МИСТЕЦТВО

ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКОЕ ИСКУССТВО

WESTERN EUROPEAN ART

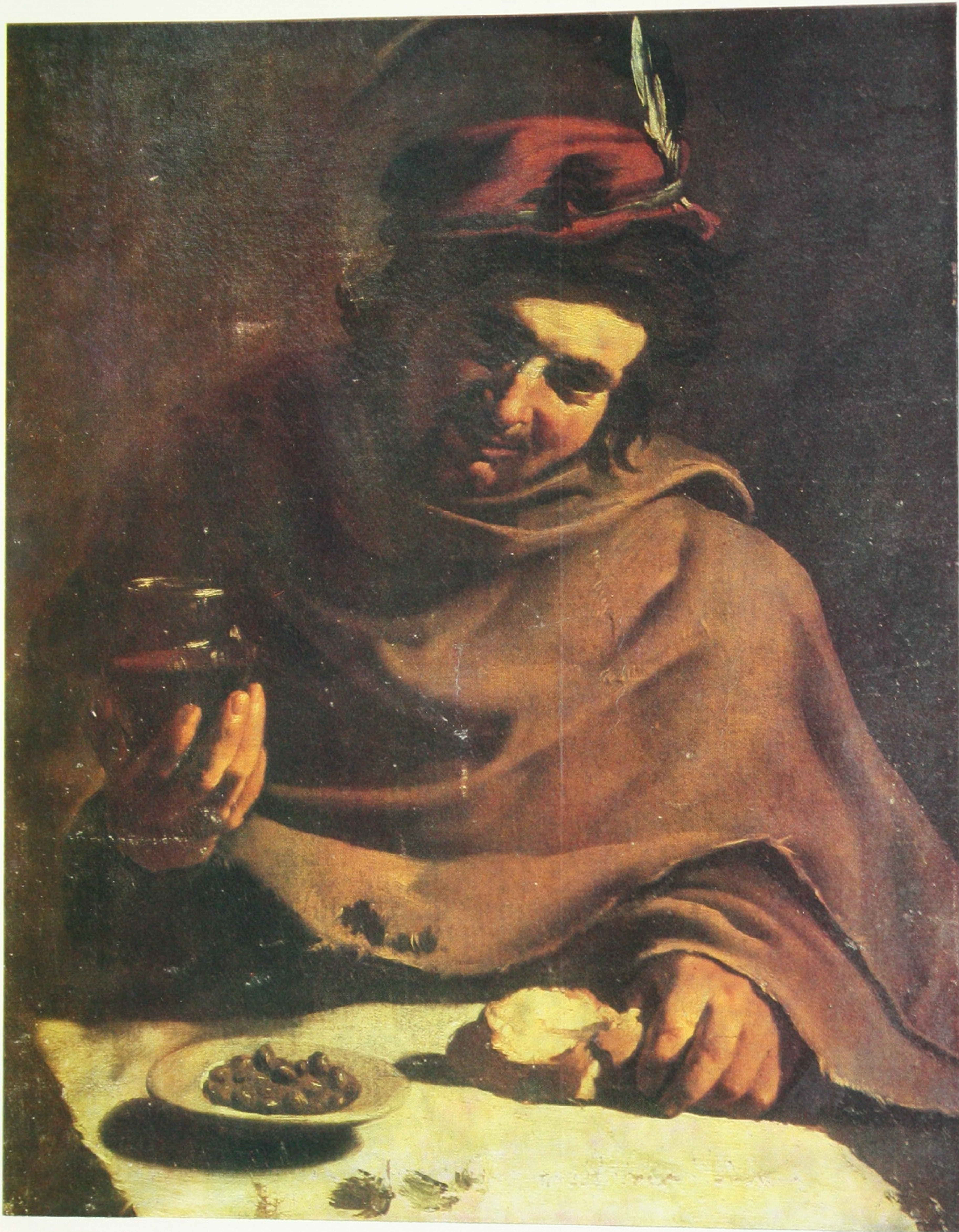
104 ТІМОТЕО ДЕЛЛА ВІТІ. СВЯТА

105 САЛЬВАТОР РОЗА. РОЗПОДІЛ ЗДОБИЧІ

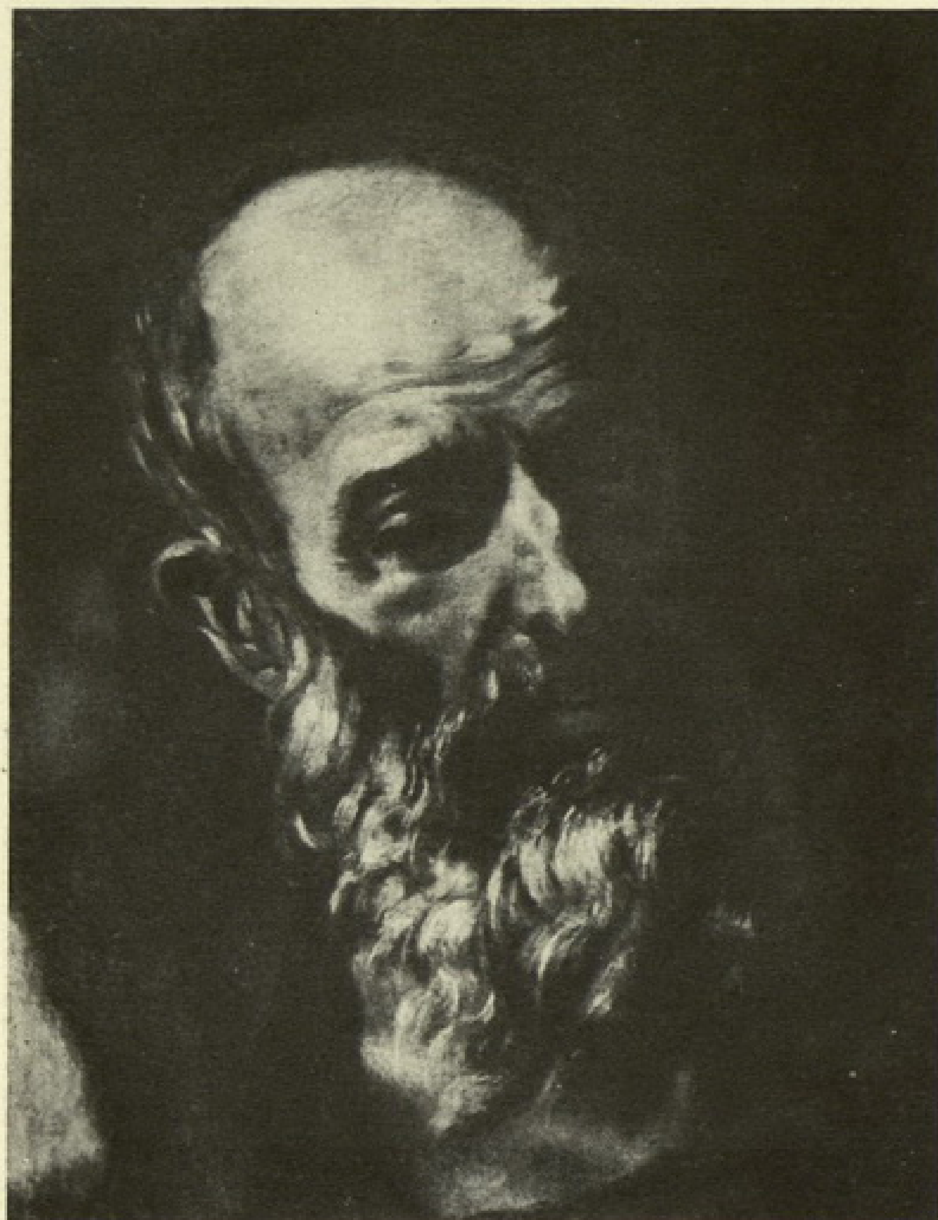

106, 107 ІОАХІМ ПАТІНІР. ПЕЙЗАЖ ЗІ СЦЕНОЮ З ЛЕГЕНДИ ПРО СВЯТОГО РОХА

108 БАРТОЛОМЕО МАНФРЕДІ. СНІДАНОК

109 НЕВІДОМИЙ ХУДОЖНИК. (ПРИПИСУЄТЬСЯ ХОСЕ РІБЕРІ). ГОЛОВА СТАРОГО. XVII СТОРІЧЧЯ

110, 111 МАРКО РІЧЧІ. СТАРИЙ МІСТ

112—114 ЯН ВАН СКОРЕЛЬ. ХРЕЩЕННЯ

115. ЙОСТ КОРНЕЛІС ДРОХСЛОТ. СІЛЬСЬКЕ СВЯТО

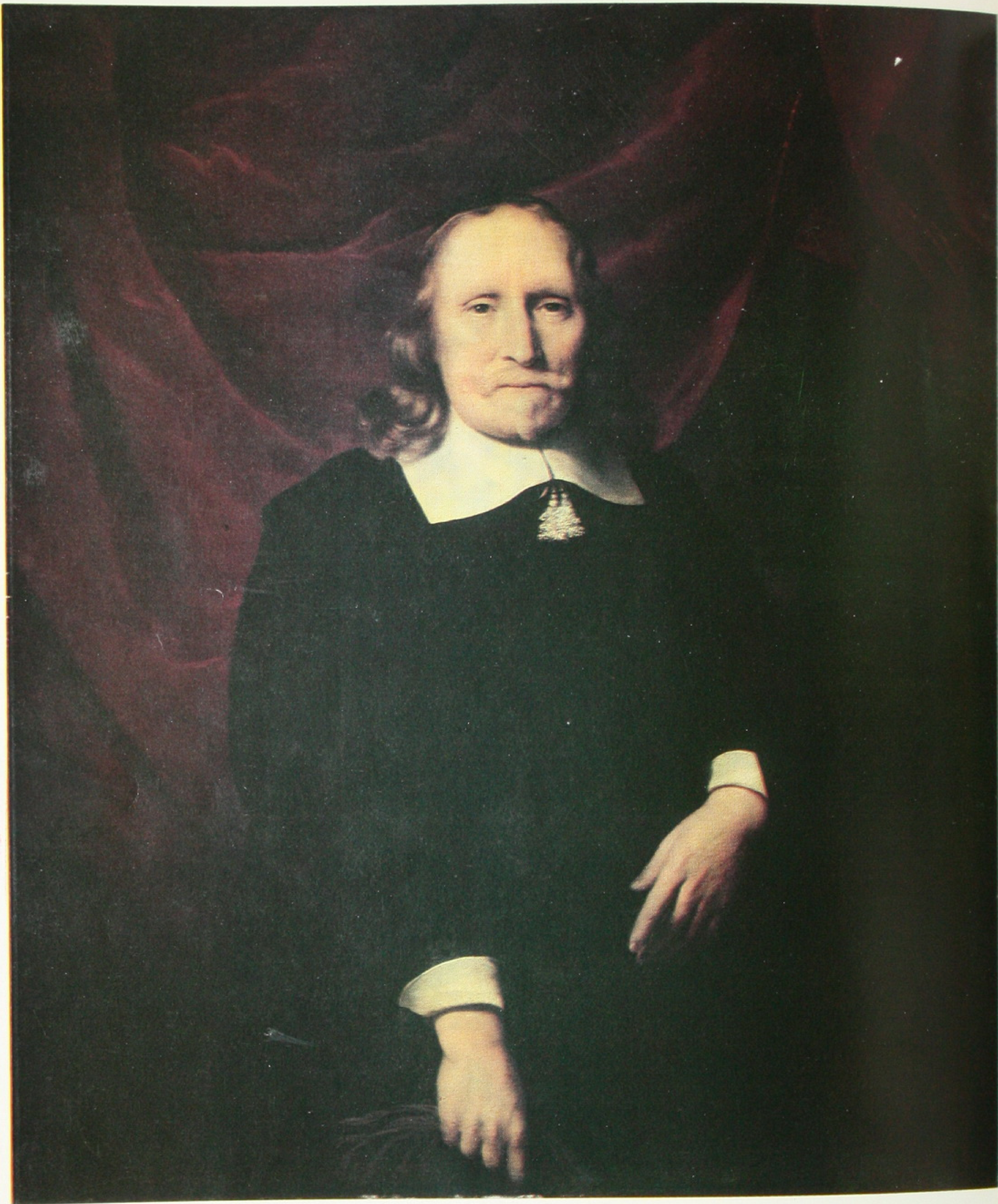

116 МАНУЕЛЬ РОББ. ВІДЛИГА У ПАРИЖІ

117 ЖАН ФРАНСУА РАФАЕЛЛІ. ЗИМОВИЙ КРАЄВИД

118 НЕВІДОМИЙ ХУДОЖНИК. НАТЮРМОРТ. XVII СТОРІЧЧЯ

119 ФЕРДІНАНД БОЛЬ. ЧОЛОВІЧИЙ ПОРТРЕТ. 1654

120 ХІБЕРТУС ВАН ХОВЕ. БІЛЯ ВОРІТ ЗАМКУ. 1838

121 АЛЕКСАНДРЕ АДРІАНСЕН. НАТЮРМОРТ З РИБАМИ

122 ВІЛЛЕМ ДЕЙСТЕР. КУРЕЦЬ

123 ЯН ВАН ГОЙЄН. КРАЄВИД З РИБАЛКАМИ. 1630

124 ЙОСЕФ ІСРАЕЛС. СМЕРТЬ РИБАЛКИ

125 ОТТО МАРСЕУС ВАН СКРІК. МЕТЕЛИКИ ТА ЯЩІРКИ. 1671

РЕЗЮМЕ

ПЕРЕЧЕНЬ РЕПРОДУКЦИЙ

SUMMARY

LIST OF ILLUSTRATIONS

РЕЗЮМЕ

Харьковский художественный музей — один из старейших в нашей стране. Начало его коллекции было положено прогрессивным ученым и общественным деятелем Украины Василием Назаровичем Каразиным, который в конце 1804 года приобрел для Кабинета изящных искусств Харьковского университета более двух тысяч произведений, среди которых были гравюры со всемирно известных картин, а также оригинальные графические листы многих выдающихся мастеров XV — XVIII вв., в том числе работы А. Дюрера, А. Ван-Дейка.

С 1836 года Кабинет изящных искусств получает официальное название Университетского музея, и его двери открываются для посещения. Коллекция музея постоянно пополняется за счет приобретений, а также частных пожертвований. Так, издатель одного из первых украинских литературно-художественных альманахов «Молодык» И. Е. Бецкий в 1850-е годы приобрел в Италии и передал музею 543 живописных и 360 графических произведений, главным образом мастеров флорентийской и болонской школ.

В 1873 году в музей поступила коллекция художественных ценностей, завещанная известным собирателем и исследователем гравюры А. Н. Алферовым, в которой было 50 произведений живописи и 3421 графический лист первоклассных мастеров, в том числе несколько гравюр А. Дюрера, пейзажи А. и О. Ахенбахов, марины И. К. Айвазовского, рисунки К. П. Брюллова, Э. Делакруа и других.

Университетский музей устраивал в своих залах художественные выставки, в том числе выставки художников-передвижников.

По инициативе и ходатайству ряда общественных и культурных деятелей, таких как писатель Г. П. Данилевский, языковед А. А. Потебня, художники Д. И. Безперчий, М. Д. Раевская-Иванова, С. И. Васильковский, П. А. Левченко, архитектор А. Н. Бекетов, и других 14 декабря 1886 года в Харькове открылся Городской художественный музей. Основу его экспозиции составила часть произведений из университетской коллекции, а также многие частные пожертвования. Значительный дар преподнесла Петербургская Академия художеств.

После Великой Октябрьской социалистической революции (в 1919 году) была проведена реорганизация музейных коллекций. На базе Городского и Университетского музеев возникают Музей украинского искусства и Центральный художественно-исторический музей им. Г. С. Сковороды. В 1931 году коллекции произведений изобразительного искусства этих музеев были сосредоточены в Украинской картинной галерее, фонды которой насчитывали более 75 тысяч экспонатов.

Еще в 1930-х годах из Москвы был передан ряд произведений ведущих мастеров отечественного искусства, в том числе одна из лучших картин И. Е. Репина — «Запорожцы пишут письмо турецкому султану».

В начале Великой Отечественной войны в тыл было эвакуировано около 3 тысяч произведений. Остальные были расхищены или сожжены вместе со зданием картинной галереи немецко-фашистскими захватчиками. Не стало многих десятков тысяч произведений отечественного и зарубежного искусства. Среди них таких, как «Спаситель» Т. Г. Шевченко, «Отойди от меня, сатана» И. Е. Репина, «Засуха» Г. Г. Мясоедова, около 800 работ С. И. Васильковского, более 100 работ М. К. Башкирцевой.

В 1944 году возвращенная из тыла коллекция составила экспозицию художественного музея, который открылся для посетителей в здании по ул. Совнаркомовской.

Сегодня в коллекции музея более 20 тысяч произведений живописи, скульптуры, графики, театрально-декорационного и народного декоративно-прикладного искусства отечественных и зарубежных художников.

В разделе русского и украинского искусства XVI—XVIII вв. имеются редкие образцы иконописи и портреты отечественных мастеров этого периода. Одна из немногих украинских подписных и датированных икон XVI века — «Благовещение» Федуско из Самбора (1579) — отличается строгой торжественностью, нежным гармоничным колоритом. Целую эпоху в украинском искусстве составили портреты XVII—XVIII вв. Одни из них по-иконному фронтальны и внешне условны («Портрет осадчего Харька»), другие уже в достаточной степени отражают индивидуальные черты портретируемого, как это передано в «Портрете киевского мещанина Петра Балабухи».

Искусство второй половины XVIII — начала XIX века представлено произведениями таких мастеров, как А. П. Лосенко («Авель»), Д. Г. Левицкий («Портрет И. А. Васильевой»), В. Л. Боровиковский («Портрет графини Н. О. Буксгевден»), В. А. Тропинин («Женский портрет»).

Бесценными для нас являются живописные и графические работы гениального Т. Г. Шевченко, основоположника критического реализма в украинском искусстве,— «Портрет Горленко», «Байгуши», «Чекан-Арал» и «Автопортрет».

Музей обладает значительным собранием произведений художников-передвижников и близких к ним русских и украинских мастеров второй половины XIX века: И. М. Прянишникова («Порубка», «Порожняки» и «Воробышки»); Н. Н. Ге («А. С. Пуш-

кин в селе Михайловском»); В. М. Васнецова («В чайной»); К. А. Трутовского («Надевают венок»); Г. Г. Мясоедова («В Севастополе в 1854 году»); Н. А. Ярошенко («Портрет А. Н. Плещеева»); А. К. Саврасова («Плоты»); И. И. Шишкина («Темный лес», «Парк в Павловске»); В. Д. Орловского («Отдых в степи»); В. Е. Маковского («Узник», «Примеряют приданое»); В. Д. Поленова («Дворик», «Ока»); И. И. Левитана («Двор»); Н. К. Пимоненко («Жертва фанатизма», «Сенокос», «Ярмарка»). В коллекции музея около 20 произведений И. Е. Репина, произведения В. И. Сурикова («Портрет Н. Ф. Матвеевой»); В. А. Серова («Ели»); Ф. А. Малявина («Портрет П. И. Харитоненко с сыном»); А. А. Мурашко («Парижское кафе», «Портрет польского художника Яна Станиславского»); М. В. Нестерова («На родине Аксакова»).

Значительное место в собрании музея занимают произведения художников-харьковчан С. И. Васильковского, П. А. Левченко, М. С. Ткаченко, М. А. Беркоса и других.

Ценными работами, вошедшими в сокровищницу советского искусства, представлены живописцы, скульпторы и графики всех поколений нашей многонациональной Родины. Здесь пейзажи Н. Г. Бурачека, А. А. Рылова, Г. П. Светлицкого, жанровые композиции и портреты С. М. Прохорова, К. Ф. Юона, С. В. Герасимова, Д. К. Крайнева, Е. Е. Лансере, которые в первые годы после Великой Октябрьской социалистической революции стремились осмыслить новое время, создать образы людей, активно включившихся в строительство новой жизни. Становление советской тематической картины 1930—1940-х годов характеризуют полотна Ф. Г. Кричевского, Кукрыниксов, М. С. Сарьяна, В. Г. Цыплакова.

Современный период советского искусства широко представлен произведениями, авторы которых, совершенствуя свое профессиональное мастерство, стремятся к дальнейшему углублению художественных образов, к отражению главного, определяющего в многогранной жизни страны, созданию образа положительного героя. Следует отметить картины Т. Н. Яблонской («В парке» и «Свадьба»); Т. Н. Голембиевской («Украинские куманцы»); А. А. Хмельницкого («Нехоженными тропами»); Е. З. Трегуба («Мир народам»); Б. И. Вакса («Хлеб»).

Вновь и вновь обращаются советские художники к теме Великой Отечественной войны. В музее экспонируются картины А. М. Константинопольского («Родная земля», «После тяжелого боя»); А. А. Хмельницкого («Версты, версты...»); А. Л. Наседкина («За Волгой земли нет»).

Раздел зарубежного искусства представлен работами итальянских, нидерландских, голландских, бельгийских, немецких и французских мастеров XV—XIX веков. Среди них «Святая» Тимотео делла Вити, «Крещение» Яна ван Скореля, «Завтрак» Бартоломео Манфреди, «Дележ добычи» Сальватора Розы, «Рыбы» Александра Адриансена, «Смерть рыбака» Иосефа Исраэлса.

Харьковский художественный музей является значительным культурным центром республики. Коллектив научных сотрудников музея проводит большую работу по популяризации отечественного и зарубежного искусства. В его залах проводятся экскурсии, встречи творцов произведений со зрителями, читаются лекции, организуются передвижные персональные, областные, республиканские художественные выставки.

ПЕРЕЧЕНЬ ИЛЛЮСТРАЦИЙ

66 Котов Петр Иванович (1889—1953). Ударница «Красного Сормова». 1936. Холст, масло. 76,5 × 91,5.

67 Волокидин Павел Гаврилович (1877—1935). Портрет З. М. Гайдай. 1934—1935. Холст, масло. 80,5 × 60.

68, 69 Кричевский Федор Григорьевич (1879—1947). Олекса Довбуш. 1930. Эскиз. Холст, масло. 60 × 119,5.

70 Манизер Матвей Генрихович (1891—1966). Катерина. Модель для памятника Т. Г. Шевченко в Харькове. 1935. Бронза. 70 × 28 × 22.

71, 72 Цыплаков Виктор Григорьевич (род. 1915). В. И. Чапаев. 1942. Холст, масло. 196 × 330.

73 Вучетич Евгений Викторович (1908—1974). Портрет Н. С. Самокиша. 1941. Гипс. 30 × 16 × 22.

74 Кибрик Евгений Адольфович (1906—1978). Ласочка. Иллюстрация к повести Р. Роллана «Кола Брюньон». 1934—1936. Бумага, автолитография. 17,7 × 11,5.

75 Верейский Георгий Семенович (1886—1962). Портрет академика И. А. Орбели. Бумага, литография. 43,5 × 28.

76 Мироненко Василий Федорович (1910—1964). Лунная ночь. 1951. Бумага, цветной офорт. 51,5 × 41.

77 Бялыницкий-Бируля Витольд Каэтанович (1872—1957). Весна. 1936. Холст, масло. 100 × 80.

78 Мелихов Георгий Степанович (род. 1908). В минуту отдыха. 1944. Бумага, карандаш. 33 × 43,5.

79 Шварц Дмитрий Петрович (1899—1961). Голова воина. Медь кованая. 43 × 28 × 30.

80 Пименов Юрий Иванович (1903—1977). Девочки и мостик. 1959. Холст, масло. 86 × 69.

81 Костецкий Владимир Николаевич (1905—1968). Портрет писателя С. А. Крыжанивского. 1944. Холст, масло. 90 × 62.

82 Бокшай Иосиф Иосифович (1891—1975). Верховина. 1948. Холст, масло. 92 × 116.

83 Агибалов Василий Иванович (род. 1913). Сталевар. 1957. Дерево. 65 × 53 × 57.

84 Кавалеридзе Иван Петрович (1887—1978). Портрет А. М. Горького. 1950. Бронза. 52 × 42 × 35.

85 Пащенко Александр Софронович (1906—1963). Пионы. Бумага, гуашь. 46,9 × 54,5.

86 Беседин Сергей Фотиевич (род. 1901). Любовь к жизни. 1960. Бумага, уголь. 89 × 63.

87 Петрашевич Галина Львовна (род. 1903). Дитя мое. 1957. Терракота. 52 × 57 × 48.

88 Аникушин Михаил Константинович (род. 1917). Портрет А. П. Чехова. 1962. Бронза. 55 × 25 × 35.

89 Дерегус Михаил Гордеевич (род. 1904). Победа. Центральная часть триптиха «Дума о козаке Голоте». 1960. Холст, масло. 150 × 240.

90 Хмельницкий Александр Анатольевич (род. 1924). Нехожеными тропами. 1963. Холст, масло. 120 × 193.

91 Петрицкий Анатолий Галактионович (1895—1964). Цветы. 1957. Холст, масло. 94 × 99,5.

92 Трегуб Евгений Захарович (род. 1920). Мир народам. 1965—1967. Холст, масло. 282 × 262.

93 Томенко Григорий Алексеевич (род. 1915). Гости из Закарпатья на Полтавщине. 1960. Холст, масло. 205 × × 360.

94 Вакс Борис Иосифович (род. 1912). Тишина. 1971. Холст, масло. 222 × 169.

95 Гаврилов Владимир Николаевич (1923—1970). Май. Северная ночь. 1954. Холст, масло. 224 × 101.

96—98 Константинопольский Адольф Маркович (род. 1923). Родная земля. 1957. Холст, масло. 245 × 462.

99 Яблонская Татьяна Ниловна (род. 1917). Свадьба. 1964. Холст, масло. 200 × 260.

100 Наседкин Анатолий Леонидович (род 1924). За Волгой земли нет. 1973—1975. Холст, масло. 150 × 270.

101 Рябинин Николай Леонидович (род. 1919). Пробуждение. 1959. Песчаник. 47 × 42 × 33.

102 Сизиков Валентин Васильевич (род. 1918). Портрет Героя Социалистического Труда, бригадира-полевода совхоза «Украинка» В. Белевца. 1967. Холст, масло. 126 × 124.

103 Шовкуненко Алексей Алексеевич (1884—1974). Осенью в парке. 1945. Бумага, акварель. 42 × 59.

104 Вити, Тимотео делла (1467—1523(?). Италия. Святая. Дерево, масло. 31 × 25.

105 Роза, Сальватор (1615—1673). Италия. Дележ добычи. Дерево, масло. 96,8 × 49.

106, 107 Патинир, Иоахим (около 1480—1524). Нидерланды. Пейзаж со сценой из легенды о святом Рохе. Дерево, масло. 48 × 61.

108 Манфреди, Бартоломео (около 1587—1620(21). Италия. Завтрак. Холст, масло. 91 × 70.

109 Неизвестный художник. (Приписывается Хосе Рибере). XVII столетие. Голова старика. Холст, масло. 50 × 39.

110, 111 Риччи, Марко (1679—1729). Италия. Старый мост. Холст, масло. 116 × 87.

112—114 Скорель, Ян ван (1495—1562). Нидерланды. Крещение. Дерево, масло. 73 × 82.

115 Дрохслот, Йост Корнелис (1586—1666). Голландия. Сельский праздник. 1632. Дерево, масло. 46,5 × 64.

116 Робб, Мануэль (1872—?). Франция. Оттепель в Париже. Бумага, акватинта. 47 × 65.

117 Рафаэлли, Жан Франсуа (1850—1924). Франция. Зимний пейзаж. Бумага, офорт. 45,3 × 56,5.

118 Неизвестный художник. Голландия. Натюрморт. XVII век. Холст, масло. 64,3 × 55.

119 Боль, Фердинанд (1616—1680). Голландия. Мужской портрет. 1654. Холст, масло. 109 × 92.

120 Хове, Хибертус ван (1814—1865). Голландия. Около ворот замка. 1838. Дерево, масло. 61 × 47.

121 Адриансен, Александре (1587—1661). Фландрия. Натюрморт с рыбами. Холст, масло. 60,5 × 85,5.

122 Дейстер, Виллем (около 1599—1635). Голландия. Курильщик. Дерево, масло. 44,5 × 31.

123 Гойен, Ян ван (1596—1656). Голландия. Пейзаж с рыбаками. 1630. Дерево, масло. 33,1 × 52.

124 Исраэлс, Йосеф (1824—1911). Голландия. Смерть рыбака. Бумага, акварель.

125 Скрик, Отто Марсеус ван (1620—1678). Голландия. Бабочки и ящерицы. 1671. Дерево, масло. 32 × 39.

SUMMARY

The Kharkov Museum of Art is one of the oldest in the Soviet Union.

The museum collection was begun by the progressive Ukrainian public figure and scientist Vasily Karazin who, late in 1804, purchased 2,477 works of art, intending them for the Fine Arts Cabinet of Kharkov University. They included engravings made after some world-famous paintings, and also original graphic works by many outstanding masters from the 15th through 18th centuries, including Albrecht Dürer and Anthony Van Dyck.

In 1836 the Fine Arts Cabinet received official recognition as the University Museum and it opened its doors to the public. The museum collection was continuously enriched by new acquisitions as well as by private donations. Thus, in the 1850s I. Betsky, publisher of the *Molodik* literary and artistic almanac, one of the Ukraine's first, bought 543 paintings in Italy as well as 360 graphic works mainly of the Florentine and Bolognese schools and presented them to the museum.

In 1873 the museum received a valuable collection bequeathed by A. Alfyorov, well-known engraving expert and art collector. It consisted of 50 paintings and 3,421 graphic works by celebrated masters, among them some engravings by Dürer, landscapes by A. and O. Achenbach, marines by I. Aivazovsky, drawings by K. Bryulov and Delacroix.

During the 1870s and 1880s the University Museum received displays from the Itinerant Art Exhibitions Society on its premises.

On the initiative of a number of public and cultural figures, among them writer G. Danilevsky, linguist A. Potebnya, artists D. Bezperchy, M. Rayevskaya-Ivanova, S. Vasilkivsky and P. Levchenko, and architect A. Beketov, a City Museum of Art was opened in Kharkov on December 14, 1886. The bulk of its exhibition comprised works transferred from the University collection and numerous private donations. The St. Petersburg Academy of Fine Arts also made a sizable contribution.

After the Great October Socialist Revolution of 1917 the museum collections were reorganized. The Museum of Ukrainian Art and the Central Skovoroda Museum of Arts and History were formed on the basis of the City and University museums. In 1931 the Ukrainian Picture Gallery was organized which absorbed the art collections of both museums. The new collection numbered over 75,000 exhibits. In the 1930s a number of works by prominent artists of the country were sent to Kharkov from Moscow, among them *Zaporozhian Cossacks Writing a Letter to the Turkish Sultan* by Illya Repin.

At the beginning of the Great Patriotic War of 1941—1945, about 3,000 exhibits were shipped behind the front lines. Those which remained were either looted or destroyed along with the building of the Picture Gallery by the German-fascist invaders. In all, many thousands of works of foreign and native art were lost, including *The Saviour* by T. Shevchenko, *Get Thee Behind Me, Satan* by I. Repin, *Drought* by G. Myasoyedov, about 800 paintings by S. Vasilkivsky and over 100 canvases by M. Bashkirtseva.

In 1944 the evacuated part of the collection was returned to make up the exhibition of an art museum opened on Sovnarkomovskaya Street. At present the museum collection includes over 20,000 works by Ukrainian, Russian and foreign masters: paintings, sculptures, graphic works, stage scenery, also works of decorative and applied folk art.

The section on 16th through 18th century Russian and Ukrainian art presents some rare icons and portraits of that period. *The Annunciation* by Fedusko of Sambir (1579), one of the few signed and dated Ukrainian icons from the 16th century, is noteworthy for its austere solemnity and harmonious colour gamut. Portraits of the 17th — 18th centuries demonstrate the significant development of Ukrainian art at that time. Some of them are still conventional and frontal, like icons, *(Portrait of Settler Kharko)*, while others to some extent portray individual features of the character *(Portrait of a Kiev Townsman Petro Balabukha)*.

The art of the latter half of the 18th — early 19th centuries is illustrated by the canvases of A. Losenko *(Abel)*, D. Levitsky *(Portrait of I. A. Vasilyeva)*, V. Borovikovsky *(Portrait of Countess N. O. Buksgevden)* and V. Tropinin *(Portrait of a Woman)*. A prominent place in the exhibition is occupied by paintings and graphic works by Taras Shevchenko, the founder of critical realism in Ukrainian art *(Portrait of Horlenko, Kazakh Beggar Children, Chekan-Aral, Self-Portrait)*.

The museum has a considerable collection of works by *peredvizhniki* (members of the Society of Itinerant Art Exhibitions) and Russian and Ukrainian artists of the latter half of the 19th century who showed an ideological affinity with the Society's views — I. Pryanishnikov's *Felling Timber, Without Load* and *Sparrows*; N. Ghe's *Pushkin in the Village of Mikhailovskoye*; V. Vasnetsov's *In a Tea-Room;* K. Trutovsky's *Putting on a Wreath*; G. Myasoyedov's *Sevastopol. 1854*; N. Yaroshenko's *Portrait of A. N. Pleshcheyev*; A. Savrasov's *Floats*; I. Shishkin's *Dark Woods* and *Park in Pavlovsk*; V. Orlovsky's *Resting in the Steppe*; V. Makovsky's *Prisoner, The Choice of the Dowry;* V. Polenov's *Small Courtyard* and *The Oka River*; I. Levitan's *Courtyard*; M. Pimonenko's *Victim of Fanaticism, Hay-Making* and *Returning from the Fair*. There are over twenty paintings by I. Repin in the museum, V. Surikov's *Portrait of N. F. Matveyeva*; V. Serov's *Fir Trees*;

F. Malyavin's *Portrait of P. I. Kharitonenko with his Son*; O. Murashko's *A Paris Cafe, Lady in Grey* and *Portrait of Polish Artist Jan Stanislawski*; M. Nesterov's *In Aksakov's Native Land*. In addition Kharkov artists S. Vasilkivsky, P. Levchenko, M. Tkachenko and M. Berkos are thoroughly represented in the museum.

Classic works of multinational Soviet art by painters, sculptors and graphic artists of all generations include landscapes by M. Burachek, A. Rylov and H. Svitlitsky, genre paintings and portraits by S. Prokhorov, K. Yuon, S. Gerasimov, D. Krainev and Ye. Lansere, the artists who, in the first years after the Great October Socialist Revolution of 1917, strove to capture the essence of the new era and to portray the people who had shaped the country's new history. The evolution of Soviet thematic picture in the 1930s — 1940s is exemplified by the canvases of F. Krichevsky, I. Shulga, Kukryniksy, M. Saryan and V. Tsiplakov.

The development of contemporary Soviet art can be traced in the works by artists who, perfecting their professional skills, try to create an ever more profound artistic image, to reflect the decisive factors and tendencies in the country's many-faceted life and to feature the image of a positive character. Mention should be made of T. Yablonska's paintings *In a Park* and *Wedding*; T. Holembievska's *Ukrainian Pottery*; O. Khmelnitsky's *Along Untrodden Paths;* Ye. Trehub's *Peace to the Peoples*; and B. Vaks' *Grain*.

Again and again Soviet artists keep returning to the theme of the Great Patriotic War of 1941—1945: A. Konstantinopolsky's canvases *The Native Land* and *After Heavy Battle;* A. Nasedkin's *There is No Land Beyond the Volga*, and others.

Foreign art is represented by works of Italian, Netherlandish, Dutch, Belgian, German and French artists ranging from the 15th through the 19th century, among them *A Saint* by Timoteo della Viti (1469—1523?); *The Baptism* by Jan van Scorel (1495—1562); *Breakfast* by Bartolomeo Manfredi (1587—1620/21); *Sharing the Spoil* by Salvator Rosa (1615—1673); *Fish* by Alexander Adriaenssen (1587—1661); and *Death of a Fisherman* by Jozef Israels (1824—1911).

Apart from extensive and diverse collecting activities, the museum personnel provides aesthetic education for the people and continues to popularize the visual arts among the public at large.

LIST OF ILLUSTRATIONS

68, 69 Krichevsky, Fedir (1879—1947). Olexa Dovbush. 1930. Sketch. Oil on canvas. 60 × 119.5 cm.

70 Manizer, Matvei (1891—1966). Katerina. Model for the Shevchenko monument in Kharkov. 1935. Bronze. 70 × × 28 × 22 cm.

71, 72 Tsiplakov, Victor (born 1915). V. I. Chapayev. 1942. Oil on canvas. 196 × 330 cm.

73 Vuchetich, Yevgeniy (1908—1974). Portrait of M. S. Samokish. 1941. Plaster of Paris. 30 × 16 × 22 cm.

74 Kibrik, Yevgeniy (1906—1978). Portrait of a Girl. Illustration to R. Rolland's story "Colas Breugnon." 1934—1936. Autolithograph. 17.7 × 11.5 cm.

75 Vereisky, Georgiy (1886—1962). Portrait of Academician I. A. Orbeli. Autolithograph. 43.5 × 28 cm.

76 Mironenko, Vasil (1910—1964). Moonlit Night. 1951. Polychromatic etching. 51.5 × 41 cm.

77 Byalinitsky-Birulya, Vitold (1872—1957). Spring. 1936. Oil on canvas. 100 × 80 cm.

78 Melikhov, Georgiy (born 1908). Minutes of Rest. 1944. Pencil drawing. 33 × 43.5 cm.

79 Shvarts, Dmitri (1899—1961). Head of a Soldier. Forged copper. 43 × 28 × 30 cm.

80 Pimenov, Yuri (1903—1977). Girls and a Small Bridge. 1959. Oil on canvas. 86 × 69 cm.

81 Kostetsky, Volodimir (1905—1968). Portrait of Writer S. A. Kryzhanivsky. 1944. Oil on canvas. 90 × 62 cm.

82 Bokshai, Yosip (1891—1975). Verkhovina Area. 1948. Oil on canvas. 92 × 116 cm.

83 Agibalov, Vasil (born 1913). Steel Worker. 1957. Wood. 65 × 53 × 57 cm.

84 Kavaleridze, Ivan (1887—1978). Portrait of A. M. Gorky. 1950. Bronze. 52 × 42 × 35 cm.

85 Pashchenko, Olexandr (1906—1963). Peonies. Gouache on paper. 46.9 × 54.5 cm.

86 Besedin, Serhiy (born 1901). Love of Life. 1960. Charcoal on paper. 89 × 63 cm.

87 Petrashevich, Halina (born 1903). The Child of Mine. 1957. Terracotta. 52 × 57 × 48 cm.

88 Anikushin, Mikhail (born 1917). Portrait of A. P. Chekhov. 1962. Bronze. 55 × 25 × 35 cm.

89 Derehus, Mikhailo (born 1904). Victory. Central panel of the triptych "Ballad of Cossack Holota." 1960. Oil on canvas. 150 × 240 cm.

90 Khmelnitsky, Olexandr (born 1924). Along Untrodden Paths. 1963. Oil on canvas. 120 × 193 cm.

91 Petritsky, Anatoliy (1895—1964). Flowers. 1957. Oil on canvas. 94 × 99.5 cm.

92 Trehub, Yevhen (born 1920). Peace to the Peoples. 1965—1967. Oil on canvas. 282 × 262 cm.

93 Tomenko, Hrihoriy (born 1915). Guests from Transcarpathia in Poltava Region. 1960. Oil on canvas. 205 × 360 cm.

94 Vaks, Boris (born 1912). Hush. 1971. Oil on canvas. 222 × × 169 cm.

95 Gavrilov, Vladimir (1923—1970). May. Northern Night. 1954. Oil on canvas. 224 × 101 cm.

96—98 Konstantinopolsky, Adolf (born 1923). Native Land. 1957. Oil on canvas. 245 × 462 cm.

99 Yablonska, Tetyana (born 1917). Wedding. 1964. Oil on canvas. 200 × 260 cm.

100 Nasedkin, Anatoliy (born 1924). There is No Land Beyond the Volga. 1973—1975. Oil on canvas. 150 × 270 cm.

101 Ryabinin, Mikola (born 1919). Awakening. 1959. Sandstone. 47 × 42 × 33 cm.

102 Sizikov, Valentin (born 1918). Portrait of Field-Team Leader V. Belevets, Hero of Socialist Labour. 1967. Oil on canvas. 126 × 124 cm.

103 Shovkunenko, Olexiy (1884—1974). Park in Autumn. 1945. Water colour on paper. 42 × 59 cm.

104 Viti, Timoteo della (1467—1523?). Italy. A Saint. Oil on wood. 31 × 25 cm.

105 Rosa, Salvator (1615—1673). Italy. Sharing the Spoil. Oil on wood. 96.8 × 49 cm.

106, 107 Patinier, Joachim (c. 1480—1524). Netherlands. Landscape with a Scene from the Legend of St. Roch. Oil on wood. 48 × 61 cm.

108 Manfredi, Bartolomeo (c. 1587—1620(21). Italy. Breakfast. Oil on canvas. 91 × 70 cm.

109 Anonymous painter.¡ (Ascribed to Jose Ribera). 17th c. Head of an Old Man. Oil on canvas. 50 × 39 cm.

110, 111 Ricci, Marco (1679—1729). Italy. An Old Bridge. Oil on canvas. 116 × 87 cm.

112—114 Scorel, Jan van (1495—1562). Netherlands. The Baptism. Oil on wood. 73 × 82 cm.

115 Droochsloot, Jost Cornelisz (1586—1666). Holland. A Country Festival. 1632. Oil on wood. 46.5 × 64 cm.

116 Robbe, Manuel (1872—?). France. Thaw in Paris. Aquatint. 47 × 65 cm.

117 Raffaelli, Jean François (1850—1924). France. A Winter Landscape. Etching. 45.3 × 56.5 cm.

118 Anonymous Dutch painter. Still Life. 17th c. Oil on canvas. 64.3 × 55 cm.

119 Bol, Ferdinand (1616—1680). Holland. Portrait of a Man. 1654. Oil on canvas. 109× 92 cm.

120 Hove, Hubertus van (1814—1865). Holland. By the Gate of a Castle. 1838. Oil on wood. 61 × 47 cm.

121 Adriaenssen, Alexander (1587—1661). Flanders. Still Life with Fish. Oil on canvas. 60.5 × 85.5 cm.

122 Duyster, Willem (c. 1599—1635). Holland. Smoker. Oil on wood. 44.5 × 31 cm.

123 Goyen, Jan van (1596—1656). Holland. Landscape with Fishermen. 1630. Oil on wood. 33.1 × 52 cm.

124 Izraels, Jozef (1824—1911). Holland. Death of a Fisherman. Water colour on paper.

125 Schrieck, Otto Marseus van (1620—1678). Holland. Butterflies and Lizards. 1671. Oil on wood. 32 × 39 cm.

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ МУЗЕИ УКРАИНЫ

ХАРЬКОВСКИЙ ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ МУЗЕЙ

АЛЬБОМ

Автор-составитель

НИКОЛАЙ ПАВЛОВИЧ РАБОТЯГОВ

Киев, «Мыстэцтво», 1983

(На украинском, русском, английском языках)

Макет, оформлення
та художнє редагування

В. В. ТЕРЕЩЕНКА

Редактор українського та російського текстів

Т. В. КОЛЯДА

Редактор англійського тексту

О. К. ПОДШИБІТКІНА

Технічний редактор

Н. А. ТУРБАНОВА

Коректор

С. І. ГАЙДУК

Здано на виробництво 07.07.82. Підписано до друку 15.07.83. БФ 50701. Формат $60 \times 90^1/_8$. Папір крейдяний. Гарнітура звичайна нова. Спосіб друку високий. Умовн. друк. арк. 20,0. Умовн. ф.-відб. 98,0. Обл.-вид. арк. 23,46. Зам. 2—2526. Тираж 40 000 прим. Ціна 7 крб. 50 к.

Видавництво «Мистецтво», 252034, Київ-34, Золотоворітська, 11.

Головне підприємство республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига». 252057, Київ, вул. Довженка, 3.

Харківський художній музей.

Х21 Харківський художній музей : Альбом / Авт.-упоряд. М. П. Работягов.— К. : Мистецтво, 1983.— 158 с., іл.— (Худож. музеї України).— Текст укр., рос. та англ. мовами.

В опр.: 7 крб. 50 к. 40 000 пр.

В альбомі представлено понад сто репродукцій кращих творів вітчизняного та зарубіжного мистецтва, що експонуються в музеї. Серед них роботи І. Рєпіна, М. Ярошенка, Т. Шевченка, М. Пимоненка, М. Дерегуса, Т. Яблонської. Вступна стаття знайомить з історією створення колекції, характеризує окремі твори. Розрахований на широке коло шанувальників образотворчого мистецтва.

Х $\frac{4903000000-257}{М207(04)-83}$ 88—83 85.101я6

